

Tartu Ülikool

Filosoofiateaduskond

Germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut

**SHANNON HALE'I TEOSE „THE GOOSE GIRL” KOLME ESIMESE PEATÜKI
TÕLGE JA TÕLKE ANALÜÜS**

Magistritöö

Hanna Kitt

Juhendaja: Krista Kallis

Tartu 2014

SISUKORD

LÜHENDID	3
SISSEJUHATUS	4
1. SIHTTEKST	7
2. TÕLKEANALÜÜS	42
2.1 Probleemsed sõnad ja väljendid	42
2.1.1 Inimkehaga seotud väljendid	42
2.1.2 Ajaga seotud kujundlikud väljendid	50
2.1.3 Üleloomulikkusega seotud väljendid	51
2.1.3.1 Üleloomulikud võimed	52
2.1.3.2 Üleloomulikud nähtused	54
2.1.4 Probleemsed sõnad	57
2.2 Kõnekujundid	60
2.2.1 Võrdlus ja metafoor	60
2.2.2 Isikustamine	72
2.2.3 Sõnamäng	74
KOKKUVÕTE	78
KASUTATUD KIRJANDUS	80
SUMMARY	84

LÜHENDID

Käesolevas magistritöös on kasutatud järgnevaid lühendeid:

ELK – Eesti Lastekirjanduse Keskus;

EE – Eesti entsüklopeedia;

EKSS – Eesti keele seletav sõnaraamat;

Festart – Festarti sõnaraamat;

Merriam-Webster – Merriam-Webster Online Dictionary;

EOY – Maailma linnunimede andmebaas.

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö sisuks on tõlge ja antud tõlke analüüs. Tõlgitud tekstiks on Ameerika kirjaniku Shannon Hale'i raamat „*The Goose Girl*”, millest tõlkisin kolm esimest peatükki.

Magistritöö teema valimine ei olnud kergete killast ülesanne. Teadsin, et soovin teha tõlget, kuid õige žanri ja raamatu leidmine võttis aega. Ühel päeval juhtusin ajalehest *The Guardian* lugema Neil Gaimani sõnavõttu „*Let children read the books they love*”. See tuletas mulle meelde minu enda lapsepõlve, sest ma lugesin väga palju raamatuid. Samuti taipasin, et ehk tasuks pöörata pilk lastekirjanduse poole. Konkreetsema teose leidsin peaaegu juhuslikult. See tähendab, et otsisin Google'ist kõige hinnatumaid lasteraamatuid ja asusin neid sorteerima. Esimeseks tingimuseks oli eestikeelse tõlke puudumine. Järgmise sammuna tegin väljavalitud raamatutega paarileheküljelise tõlkeproovi. Tõlkeproovid olid kõik minu enda jaoks, et näha, millise teksti tõlkimisega suudan toime tulla – tegemist on minu esimese ilukirjandusliku tõlkega. Näiteks ühe raamatu kirjeldused osutusid väga poeetilisteks ja seetõttu otsustasin, et sellise raamatu jaoks on vara. Säärase protsessi teel jõudsingi lõpuks käesoleva teoseni. Väljavalitud raamatud kuulusid kõik ka kas muinasjuttude või fantaasiakirjanduse valdkonda, selle võib arvatavasti panna enda kunagise lugemiskogemuse ja lemmikteemade arvele.

Raamat „*The Goose Girl*” kuulub raamatuseeriasse *The Books of Bayern* ja selle näol on tegemist ka vendade Grimmide kirjutatud muinasjutu „Hanepiiga” uusversiooniga. See tähendab, et algsest muinasjutust on võetud ainek ja mõningad seosed ning loodud uus ja keerulisem lugu. Vendade Grimmide versioon on küllaltki lühike – mahult alla kümne lehekülje – Shannon Hale on aga arendanud loo, mis kulgeb ligi neljasajal leheküljel. Olles ka algversiooni lugenud, võin öelda, et sarnased on peamine tegevusliin ja peategelased.

Oma ametlikul kodulehel *Squeetus.com* põhjendab Shannon Hale uusversiooni kirjutamist sellega, et Vendade Grimmide muinasjutt „Hanepiiga” oli lapsena ta lemmikmuinasjutt, kuid selle kummalisus ja lühidus tekitas kirjanikus alati mitmeid küsimusi. Näiteks: „Miks lubas printsess oma identiteedi varastada?” ja „Kuidas ta õppis tuulega rääkima?” jne. Seetõttu tundis ta, et lugu lihtsalt vajab pikemat esitust.

Lugu on mõeldud vanuseastmele 10+ ja selle žanriks on fantaasiaromaan (Wikipedia; 2014a). Samuti on Hale kirjutanud raamatule ka kolm järge, milles seiklevad samad tegelased ja mille puhul on tegu autori originaalloominguga.

Toon siinkohal lühikese ülevaate vanuseklassile 10+ mõeldud tõlkeraamatute olukorrast Eestis. Aastate lõikes väga kaugele ei süüvi, vaid käsitlen viimaste aastate seisust.

Saadavalolevad andmed hõlmavad enamasti küll laste- ja noortekirjandust koos ja suuresti räägitakse meie enda lastekirjandusest, kuid mõningase ülevaate saab ka siinkäsitletud vanuseastmele mõeldud tõlkekirjandusest. Mõne aasta kohta on kategoriseerimine täpsem, mõne kohta üldisem.

2010. aastal ilmus eri vanuseastmetele tõlkeilukirjanduses kokku 129 teost ja 2011. aastal 150 teost (ELK).

Vanusele 10-13 ilmus 2010. aastal tõlkekirjandust väga kesiselt, eriti halvas olukorras oli poistele suunatud raamatute ilmumine (Kaldmaa, Kätlin 2011: 18).

2011. aasta kohta märkis lastekirjanduse uurija ja kriitik Krista Kumberg (2014a) üldiselt, et noortele suunatud tõlkekirjanduses teevad ilma fantaasiaraamatud, mis enamasti kuuluvad mingisse sarja. Niinimetatud üksikuid raamatuid on vähe. Peamiseks tõlkekeeleks oli 80 protsendiga inglise keel.

2012. aastal hakkas lisaks inglise keelest tõlgitule ilmuma ka rohkem Põhjamaade autorite raamatuid ning siinkohal on tähtis, et mitmeid häid tõlgitud raamatuid ilmus ka vanuseastmele 10+ (Kaldmaa, Kätlin 2012).

Sarnane olukord kajastus ka 2013. aasta aruandes (tõlkeilukirjanduslikke teoseid oli 143), jällegi oli vanuseaste 10+ päris hästi esindatud. Samuti jätkus Põhjamaade autorite tõlkimine (Kumberg, Krista 2014b). Jaanika Palmi (2014) kohaselt oli 2013. aasta üldpilt hästi rõõmus. Ta ütles kokkuvõtvalt, et aastas ilmub 600 lasteraamatut, millest 60 protsenti on tõlked, kuid ülejäänud on eesti autorite looming. Sadakond neist on päris uued raamatud.

Seega on näha, et vaatlusalusele vanuseklassile tõlgitavate raamatute arv on tasapisi kasvanud ja loodetavasti trend jätkub.

Kõigi loetud artiklite kokkuvõttena võib antud magistritöös käsitletud raamatu kohta öelda järgmist. Antud raamat kuulub fantaasiakirjandusse, on südamlük ja ei kaldu väga palju üleloomulikkuse poole. Plussiks on kindlasti see, et raamat on mõeldud vanusele 10+, kuid kahjuks jääb teema siiski rohkem tüdrukute huvivaldkonda.

Teinekord tasuks kirjastustel ja miks mitte ka tõlkijatel enne uurida, millest eesti keeles puudus on ja sellele vastavalt kvaliteetkirjandust tõlkida (lasta). Muidugi muudab see protsessi pikemaks, kuid lõppkokkuvõttes tasub end kindlasti ära, vähemalt laste lugemiskogemuse rikastamise suhtes.

Magistritöö koosneb kahest osast. Esimeses osas on esitatud lähteteksti tõlge ehk sihttekst ning teine keskendub tõlkeprobleemide analüüsile. Lähtetekst on toodud magistritöö lisas.

Analüüs jaguneb kaheks alapeatükiks. Esimeses pooles käsitletakse vastete leidmist probleemsetele sõnadele ja väljenditele ning teises pooles keskendun erinevatele tekstis leiduvatele kõnekujunditele.

1. SIHTTEKST

Esimene osa

Kroonprintsess

Esimene peatükk

Ta oli Kildenree kroonprintsess Anidori-Kiladra Talianna Isilee, ja kui ta sündis, ei avanud ta oma silmi kolm päeva.

Edasi-tagasi marssiv kuninganna juhatas ministrid ja tohtrid hälli juurde. Nad kuulatasid ta hingamist ja koolibri südant, tundsid ta tugevat haaret ja ta pisikesi sõrmi, mis olid sama pehmed kui salamandrinahk. Temaga oli kõik korras. Kuid lapsukese silmad ei avanenud.

Kolm päeva järjest saalisid süngete nägudega põetajad edasi-tagasi. Nad müksasid teda, tõstsid üles ta silmalauge ja andsid talle paksu kollast siirupit.

„Sa oled printsess,“ sosistas kuninganna tütrele kõrva. „Ava oma silmad.“

Lapsuke kudrutas unes.

Kui kolmas päev oli jõudnud järvesinisesse õhtusse, paotas keegi lastetoa ukse ees olevaid kardinaid. Kõikjal valitses öövaikus. Kuninganna tukastas voodil. Hällis olev lapsuke nägi unes piima ja tema ümarad, täiuslikud huuled tegid imemisliigutusi. Sõnajalarohelises rüüs naine tõmbas kardinaid kõrvale ja hiilis kikivarvul üle vaibaga kaetud põranda. Ta asetask oma pahklikud käed imiku selja ja pea alla, tõstis ta üles ja naeratas.

„Kas sa kutsusid mind kodunt, et ma sulle lugusid räägiksin?“ küsis naine. „Kui sa mind kuulad, mu väike pontsakas, siis ma teen seda.“

Kuninganna ärkas kiiktooli kriiksumise ja hääle peale, mis laulis harakatest ja tuvidest. Ta tõusis üles ja valmistus valvureid kutsuma, kuid nägi siis, et see oli tema enda õde, kes lapsele laulis ja et too vaatas oma tädile suurte silmadega otsa.

See oli toosama tädi, kes andis kroonprintsessile suupärasema hüüdnime Ani.

Selgetel päevadel viis Ani tädi teda lossimaade põhjaserva, kus ei olnud müüri. Lossist nõnda kaugel lubati aiataimedel vohada korrapärastest klumpidest ja viirgudest väljaspool ja nii kasvasid nad ka mõnes juhuslikus saare- ja männitukas. Tädi tundis end

siin mugavamalt ning oma õetütre väikesest käest kinni hoides andis kõigele, mida ta nägi, nime.

„Kas sa näed seda kõrgeimal oksal istuvat linnukest, seda, kellel on kollane rind? Nüüd, kui ilmad on soojemad, lendab ta kaugemale põhja. Too sinitiib seal aga otsib oksaraage ja räägib, et ta on leidnud omale valiva kaaslanna.”

Ühe aasta vanusena hakkas Ani lausetes rääkima. Ani tädi teadis vägagi hästi, et Kildenree elanikele ei meeldinud miski, mis oli tavapärasest erinev, ja nii püüdis ta Ani edusamme saladuses hoida. Kuid palee teenrid märkasid, kuidas asjalood on ja nii tärkasid kuulujutud, et iseäralikul rohelisse rietatud lapsehoidjal on vististi lapse rääkimisoskuse äratamiseks ebaloomulikud võtted.

Kuningannat kuulujutud häirisid ja ta ei kutsunud uut lapsehoidjat kunagi õeks. Kuid kuningas ei lasknud end kuninganna murest kõigutada. „Miks ta ei peaks kiiresti õppima? Ta on meie tütar, sünni poolest kõrgest soost ja tal on täielik õigus tavalisest varem rääkima hakata.”

Kuid kuningas nägi oma esmasündinut harva ja kuninganna veelgi harvem. Sündis esimene poeg, Calib-Loncris ja seejärel Napralina-Victory, kes oli oma emaga sünnist saadik nii sarnane, et lapsehoidjad kippusid hälli ees kniksu tegema. Kuna vanemate tähelepanu oli hajutatud, sai Ani truuks kaaslaseks tema tädi.

Külmaga või kevadvihmade aegu istus tädi lastetoa põrandal ja jutustas Anile fantastilistest ja kaugetest asjadest: maast, kus märad kaapisid maapinnast välja kullatükikesi ja närised neid, et nad saaksid muusikat välja hingata; pagarist, kes küpsetas tainast linde ja saatis nad siis aknast teele otsima aprikoosikonserve sisaldavat aardepotti; ja emast, kes armastas oma vastsündinut nii meeletult, et lukustas poja kitsukesse medaljoni ja sidus selle ümber kaela, nii et too ei saaks kunagi suureks kasvada. Tädi laulis laule üha uuesti ja uuesti, kuni Anile sõnad meelde jäid; ta lapsehääli oli sama peenike ja õrn kui värvukese hüüd.

Ühel varasel suvepäeval, kui Ani oli viiene, istusid kaks kaaslast aia luigetiigi ääres haavapuu laigulises varjus. Ani armastas neid endasuurusi linde väga ning ta pakkus neile käest saia. Kui sai oli otsas, raputasid linnud tiibu ja kaagatasid Anile.

„Mida nad ütlesid?”

„Nad tahtsid teada,” ütles tädi, „kas söömiseks on veel saia või peaksid nad tiiki naasma.”

Ani vaatas lähimale luigele otse silma. „Saia ei ole rohkem. Te võite minna.”

Luik raputas taas tiibu.

„Mida see tähendab?”

„Ma kardan, et ta ei räägi sinu keelt, pardipojake.” Tädi pööras näo küljele, nii et luige poole jäi vaid üks silm ja tegi luige häälightsusele sarnast häält, mis kõlas vähem kaagatusena ja rohkem vingumisena. Luik vantsis tagasi tiiki.

Ani vaatas tõsisel ilmel ja kordas siis hetke pärast kuulnud hääli. „Kas nii?”

„Täpselt nii,” ütles tädi. „Ütle veelkord.”

Ani kordas häälightsust ja naeratas. Tädi vaatas teda mõtlikult, suunurgad vaoshoitud ootusärevusest kokkusurutud.

„Kas see valmistab sulle rõõmu?” küsis tädi.

„Jah,” ütles Ani väikese tüdrukutirtsu kindlusega.

Tädi noogutas ja võttis Ani sülle ning jutustas talle loo algustest. Ani nõjatas pea tädi rinnale ja kuulas nii lugu, kui ka loo kõla.

„Looja lausus esimese sõna ja kõik, kes Maa peal elasid, ärkasid üles, sirutasid end ja avasid sõna ütlemiseks oma suu ning meeled. Nad kõik rääkisid üksteisega – tuul kulliga, tigu kiviga, konn pillirooga – ja nii möödus palju taevaseid tähemustreid. Kuid pärast paljusid aastaid ja lugematuid surmi vajusid keeled unustustehõlma. Päike aga tõuseb ja loojub ja tähed taevas liiguvad endiselt ning nii kaua, kui on olemas liikumine ja harmoonia, püsivad ka sõnad.”

Ani kallutas pea kuklasse ja üritas silmi kissitades päikest vaadata. Ta oli alles noor ja ta ei teadnud, et mõned asjad, sealhulgas ka päikese nägemine, on võimatud.

„Mõned inimesed sünnivad nii, et mingi keele esimene sõna lebab neil keelel ja ootab väljaütlemist, kuid vahel võib selle sõna lausumisküpsuseks saamine aega võtta. Sõnu on kolme sorti, kolme erineva ande jaoks. Kas sa teadsid, et su emal on esimene neist? Oskus inimesi ära rääkida. See on paljudel valitsejatel, kas tead? Inimesed kuulavad neid, usuvad ja armastavad neid. Ma mäletan, et lapsena oli mul su emaga raske vaielda – ta sõnad ajasid mind segadusse ja meie vanemad uskusid alati teda ja mitte mind. Säärane võib olla võim, mis selle andega kaasas käib.”

„See esimene anne on ainuke põhjus, miks meie tillukest riiki teised kuningriigid veel vallutanud ei ole. Sinu ema sugused valitsejad on end sajandeid rääkimise teel sõjast välja keerutanud. Anne võib olla võimas ja hea, kuid see võib olla ka ohtlik. Mina kahjuks selle anniga ei sündinud.” Tädi naeris ja ta silmades säras mälestusehelk.

„Tädi, kas minul on see anne?”

„Ma ei tea,” vastas tädi. „Võib-olla mitte. Kuid on teisi andeid. Teine anne on loomadega rääkimise oskus. Ma olen kohanud inimesi, kes suudavad loomade keelt õppida,

kuid nagu minagi, eelistavad nad elada mägede läheduses, metsades ja muudes kohtades, kus loomi ei hoita puurides. See ei ole alati meeldiv elu, värvuke. Teised inimesed on umbusaldavad nende suhtes, kes metsikute olevustega rääkida oskavad. Ma arvan, et kunagi elas meid Kildenrees palju, kuid nüüd mäletavad anni olemasolu vaid vähesed.”

„Kolmas and on läinud kaotsi või on väga haruldane. Ma ei ole kunagi kohanud kedagi, kes oskaks loodusega rääkida, kuigi on lugusid, mis väidavad, et see anne oli olemas. Ma pingutan oma kõrvu, silmi ja sisemust” – ta koputas kergelt oma meelegohale – „kuid ma ei oska tule, tuule ega puu keelt. Kuid ma arvan, et ühel päeval avastab keegi, kuidas seda taas kuulda.”

Tädi ohkas ja silus õetütre kollaseid juukseid. „Väga vähesed teavad seda kolme anni lugu, Ani. Sa pead selle meelde jätma. Lugude teadmine on tähtis. Ma tundsin, kuidas maa su sündimise ajal nihkus, et sulle kohta luua, ja ma tulin, et niikaua kuni sa väike oled, sulle lugusid jutustada. Nagu mina, sündisid ka sina sõnaga, mis su keele peal väljaütlemist ootab. Ma ei tea, mis sõna see on. Sa saad suuremaks ja avastad selle ühel päeval ilma minu abita.”

„Võib-olla tuli, tuul või puu?” küsis Ani.

„Võib-olla,” vastas tädi. „Ma ei tunne neid keeli. Ma ei saa sind nende avastamisel aidata.”

Ani patsutas tädi põske, nagu oleks tema neist kahest vanim. „Kuid sa saad mind õpetada luikedega rääkima.”

Nad naasid tiigi juurde iga päev. Kui läheduses ei töötanud aednikke ega jalutanud mõnda õukondlast, harjutas Ani ümberringi kõlavaid häáli.

„Nende maailm ei ole nii keeruline kui meie oma ja seetõttu vajavad nad nii vähe sõnu,” ütles tädi. „Kas sa kuulsid? Pikakasvuline tervitas toda sabasulgedeta lindu. Nad on vennad. Kui nad oleksid õed, läheks hääl lõpus kõrgemaks.”

Ani kuulatas. „Ma kuulsin seda. Niimoodi.” Ta matkis tervitust, kõrgendades lõpus veidi häält.

„Väga hea,” ütles tädi. „Kas tead, enamus inimesi seda ei märkaks. Sa kuuled väikesi erinevusi ja matkid neid – see on sinu anne. Kuid ka see nõuab harjutamist. Ning nagu iga teise võõrkeele puhul, pead sa õppima, mida see kõik tähendab. Siia ei kuulu ainult hääled. Vaata kuidas too lind oma pead noogutab ja saba liigutab ning siis liikumatuna püsib. See kõik tähendab midagi.”

Jalutuskäikudel kutsus tädi saare- ja pöögipuude okstel olevaid linde, kuid need olid rahutud ja toimekad olevused, kes ei tahtnud oma puust kaua eemal olla. Ani õppis

veidi, mida kanakuudi kanad ja eenditel olevad tuvid üksteisele kaebasid ja kudrutasid. Kui jahiülem oli mujal, külastasid nad väikeseid hõbe- ja kuldpirikke ning küüni sarikatel pesitsevaid suurte silmadega kakke.

Kord, kui nad oma metsikust aianurgast tagasi jalutasid, möödusid nad koplise. Soe ja mullane lõhn meelitas Anit ligi ning ta vaatas taralattide vahelt kuidas talliülem sõidab graatsilise halli hobusega. Ta osutas:

„Ma tahan temaga rääkida. Selle hobusega.”

„Sa oled tark tüdruk, et selle peale mõtlesid.” Tädi nõjatus Ani kõrval aiale, nii et nende põsed olid vastamisi ja vaatas kuidas loom jookseb. „Ma olen proovinud rääkida väga paljude loomadega, Ani. Metsloomad nagu hundid ja hirved ei peatu ei kuulamiseks ega rääkimiseks. Sisalikud, kärnkonnad, rotid ja kõik muud väikeloomad – ma arvan, et nende keel on meie suuremate jaoks liiga algeline, et sellest aru saada. Koduloomad nagu koerad, lehmad ja kassid on oma mugavas elus unised ja harjunud inimestega suhtlema nii nagu inimesed ette näevad. Linnud, nagu sa näinud oled, on parimad vestluskaaslased. Alati metsikud, ent alati valmis kuulama, eriti suuremad, sest nemad räägivad aeglasemalt.”

„Hobustega on aga teine lugu. Las ma räägin sulle ühe loo. Mitu aastat tagasi aitasin ma oma sõbra märjal poegida ja mu sülle kukkus pisike täkkvarss. Kohe pärast sündimist kuulsin ta suust vaikset kaeblikku heli, mis kõlas kui „Yulee”. Tema nimi. Vaata, hobusel on sündides keelel tema enda nimi. Ma kordasin ta nime, ta kuulis mind ning sellest ajast alates kuuleb tema mind ja mina teda. See on hobuste viis anda sulle võti nende keele mõistmiseks ja nad ei korda seda kunagi kellegi teisega. Ma olen proovinud sama vasika, pesakonna kassipoegade ja kitsetallega, kuid too täkkvarss on ainuke, kes vastas. Mis sa sellest arvad?”

„Mulle meeldiks hobusest sõber,” vastas Ani. „Väga meeldiks.” Võib-olla hobune ei lööks Anit mängumõõgaga nagu ta väikevend seda teeb; või ei kohtleks teda klaasvaasina ja ei sosistaks hiljem tagaselja, nagu teevad seda teised palee lapsed.

Tädi raputas pead. „Sa oled liiga noor. Kunagi, kui sa vanem oled ja saad minna talli ilma, et su ema selle põhjust küsiks. Praegu pead sa kuulama oma tiivulisi sõpru.”

Ani õppis innukalt kõikide lossimaadel pesitsevate lindude keelt, kuid see oli luigetiik, mis teda päevast-päeva oma kaldale tagasi meelitas. Talle meeldis vaadata, kuidas luiged ujusid nii aeglaselt, et veepind vaevalt väreles ning kuidas igast hääletust ja leebest liigutusest tärkas tähendus. Varsti oskasid ta kurk ja keel peaaegu kõiki luigehäälil järele teha ning ta pasundas lustlikult.

„Ani, ole korraks tasa,” ütles tädi.

Oma jalutuskäigul aeda möödusid tiigist peamajapidajanna ja tema tütar Selia. Tädi lehvitas ja majapidajanna noogutas tervituseks. Ta väike tütar oli kena ja väljapeetud ning ta juuksed ulatusid juba vööni. Ta jalutas käsi enda ees sõrmseongus hoides ja silmadega jälgis ta jalgealust rada. Väiksemana esines tal tihti ägedaid jonnihooget, mis olid kurikuulsad, sest ta läks näost lillaks ja roosaks ja viskles põrandal nagu kuivale jäänud kala. Kuid nüüd oli ta seitsme aastane ja peps kui õukonnadaam.

„Tere kroonprintsess,” ütles Selia. „Me läheme aeda. Tule mõnikord teed jooma.”

„Oh, jah, aitäh.” Ani ei olnud harjunud, et teised lapsed teda kõnetavad. Pealegi, see väike veider tüdruk tekitas temas alati ebakindlust, sest ta oli alati varmas tegema ükskõik mida Selia palus ning kärsitu tema tähelepanu alt pääsena. Tegelikult tundis ta end oma ema seltskonnas samamoodi. Tädi kergitas oma kübara varjus kulme ja vaatas kuidas paar minema jalutas.

„Sellel tüdrukul on and inimesi ära rääkida,” ütles ta. „Selles võib võimu olla. Pane mu sõnu tähele ja jälgi teda.”

Ani vaatas, kuidas too tõsine väike tüdruk minema jalutas ja püüdis öeldut meelde jätta. *Temal on inimeste ära rääkimise and.*

Sel samal aastal, kui puude lehed põlesid hilissuve värvides ja maapinda kattev udu oli kui kummitusjõgi – pikk, märg ja külm – vaatas tädi aknast välja teda ümbritsevatele müüridele ja kujutas veel üht talve nende vahel. Ta hakkas maailma nägema nagu puurilind ja kratsis varrukate all käsivarsi.

Tädi viis Ani luigetiigi kaldale, kus laisaoksalised puud kastsid end oma peegeldusse ja haavapuu väikesed kanged lehed värisesid tuules, tehes häält, mis sarnanes sõrmenipsutamisele. Tädi osutas põhja poole, kus elas vähe inimesi ning puud olid aasta läbi kaharad ja roheline okastega ning kuhu tüdruk järgneda ei saanud.

„Ma lähen koju,” ütles ta. Ta suudles Ani laupa, kuid ta silmad püsisid purpursel silmapiiril. „Ära unusta midagi, mida sa õppisid. Kui su ema avastab, mida ma sulle õpetasin, paneb ta su seda unustama. Ma tunnen teda. Ainuke asi, mida ta kunagi tahtnud on, on särav ja käib talle laubale. Siiski on sul tema juures parem, hanepoeg. Ma ei soovi sulle samasugust eraldatust. Jää siia ja õpi olema õnnelik.”

Printsess istus kivile, puhkas kätt luigeseljal, tundis, kuidas sisemus on õõnes kui pähklikoor ja mõtles, kas see tunne püsib igavesti. Ta vaatas, kuidas tädi minema jalutas, kuni näha oli vaid pisike roheline täpp, mida silmad kauguses oleva kivi varjuks pidasid.

Järgmisel hommikul avastas Ani kokkumusega, et talle oli määratud uus kaaslane – kahvatu jumega arglik lapsehoidja. Nad ei läinud tiigi äärde, sest: „Noor kroonprintsess võib sisse kukkuda ja uppuda, nii et nägu on paistes ja lilla nagu üleküpsenud ploom, kas talle meeldiks see?”

Vaatama tädi hoiatustele oli Ani kindel, et kui ta lapsehoidjale selgitab, et tahab lihtsalt luikedega rääkida, siis too saaks aru. Kui naise silmad pärani läksid, pidas Ani seda ekslikult innukuseks.

„Ma saan aru, millest nad räägivad,” ütles Ani. „Ma õpetan sind ka, kui sa soovid.”

Õhku ahmides tõusis lapsehoidja aiapingilt ning viskas kurja eemale peletamiseks rohuliblesid enda ette õhku.

„Sa nead end ära. Inimesed ei räägi loomadega ja öelda, et sa seda teed, ei ole just tark tegu.”

Ani kuulis pealt, kuidas lapsehoidja rutakal sosinal kuningannale asjast teada andis ning tundis, nagu ta oleks teinud midagi sõnulseletamatult halba. Nüüdsest piirdus värskes õhus viibimine ainult aia ja lastetoa rõduga. Ema vaatas teda eemaloleva, pahaks paneva pilguga ja Ani otsustas senikaua omaette hoida, kuni tädi naaseb ja ta mägede vabadusse kaasa viib. Ta silmitses pikki tunde purpurset horisonti, soovides, et tädi seal nähtavale ilmuks ja teda avasüli tervitaks.

Ta igatses linnusõnade kõla ning selle kuulmise ja sellest arusaamisega kaasnevat tunnet, mis pani ta südame rinnus hõiskama. Külmade marmorpõrandate, eakate õpetajate ja sosistavate laste maailmas tundus, et ainus, mis talle kuulub on loomadega rääkimise and ja et ainus omane koht on luigetiik. Ühel või kahel korral, kui lapsehoidja külmetusega voodis oli, põgenes Ani lastetoa rõdult ja jooksis luikedega rääkimiseks tiigi äärde. Tiigile lähenedes astusid aga kaks aednikku tema ja tiigi vahele.

„Ei tohi siiakanti tulla, kroonprintsess,” ütles karastunud ilmega mees. „See on ohtlik.”

Kui ta üritas jahipistrikega rääkimiseks nende puuri lipsata, juhatas jahiülem ta ettevaatlikult, kuid natist kindla käega kinni hoides välja.

„Andke andeks, kroonprintsess,” ütles ta. „Kuninganna ütles selge sõnaga, et te ei tohi mu lindude läheduses mängida.”

Kahe aasta jooksul, mil ta tädi tagasitulekut ootas, proovis ta mitmeid kordi eesmärgile jõuda, kuid iga kord oli keegi teda takistamas. See kõik tundus sellise unenäona,

kus sa jooksed, kuid edasi ei liigu. Vahel lesis Ani salaja kõhuli ja üritas oma kutsika Lindy kiunatusi ja urinaid järgi teha.

„Kuula mind,“ ütles ta. „Lindy, kas sa saad minust aru?“

Lapsehoidja pidi seda pealt kuulma, sest kui Ani ühel pärastlõunal õpetaja ruumidest tuli, oli kutsikas kadunud ning keset lastetuba seisis teda ootav ema.

„Ta on nüüd koorteaedikus,“ ütles kuninganna. „Ma arvan, et on parem, kui sul ei ole edaspidi lemmikloomi.“

„Ma tahan Lindyt tagasi.“ Ani oli solvunud ja vihane ning ta tõstis elus esimest korda häält. „Anna ta tagasi.“

Kuninganna andis Anile kõrvakiilu.

„Selline toon on vastuvõetamatu. Liialt pikka aega pole sinu fantaasialendu ohjeldatud. Kui ma oleksin teadnud, et see naine jagab sinuga neid ogaraid mõtteid, mis tal juba lapsena olid, oleksin ma ta siit linnast ilma toidumoonata minema kihutanud. On aeg, et õpiksid, kus on sinu koht, kroonprintsess. Sinust saab järgmine kuninganna ja su tulevased alamad ei hakka usaldama valitsejannat, kes mõtleb lugusid välja ja kes tundub suutvat metselajatega rääkida.“

Ani ei vastanud. Ta hoidis oma valutavat põske ja silmitses purpurset horisonti.

Kuninganna hakkas lahkuma, kuid jäi ukse ees seisma. „Ma tulin sulle teadet tooma. Saime täna sõna, et su tädi lahkus sel talvel meie hulgast. Mul on kahju, kui see sulle haiget teeb.“

Ani vaatas eemalduva ema selga ja tundis, kuidas ta seitsmeaastane maailm kokku variseb nagu pesast pudenenud linnupoja oma.

Sel õhtul korraldasid ta vanemad balli. Lapsehoidjad seisid lastetoa uksele ja naeratasid muusika suunas, mis ohkena mööda koridori hõljus. Amm hoidis rinnal uut printsessi, Susena-Ofeliennat ning jutustas seelikutest ja sussidest. Napalina-Victoryt toetas oma õlale noor ja kaunis lapsehoidja, kes sosistas meestest ja salajastest asjadest.

Anile tundus, et iga räägitud sõna muudab teda seest õõnsamaks – sõnad olid nagu ämbrid, mis niigi madalast kaevust vett ammutasid. Ta teeskles, et on süvenenud kahvatutest puuklotsidest mitme torniga linna ehitamisele ning kui lapsehoidjad asja lähemalt uurimiseks koridori jalutasid, lipsas Ani ärajooksmismõtetele lastetoa rõdule.

Tema tagant langev valgus venitas ta varju pikaks, muutes selle üle muru sirutuvaks õblukeseks hiiglaseks, kelle pea osutas tiigile. Ta jooksis mööda niisket öömuru ja tundis, kuidas tuul öösärgist läbi puhub. Oli varajane kevad ning öösiti veel külm.

Jõudnud tiigini, pööras ta pilgu tagasi sinna, kus roosast marmorist ballisaal eredalt öösse säras ja mille aknad ja seinad muusika endasse lukustasid. Saalis olevad inimesed olid ilusad, graatsilised ja täiesti muretult seal, kuhu nad kuulusid. Ani otsusele aitas kaasa teadmine, et tal pole nendega midagi ühist. Kuid kui ta valgusele selja pööras oli ümbritsev öö nii must, et tundus, nagu tallihooneid polekski. Ta ei näinud ka tähti. Maailm tundus sama kõrge kui põhjatu öötaevas ja suurem, kui ta ette kujutada oskas. Ani taipas – äkitselt ja teravalt – et ta on ärajooksmiseks liiga väike, istus märjale murule ning hakkas nutma.

Vesi palistas liivast tiigikallast. Öövarjudes siniste ja hõbedastena paistvad luiged magasid. Üks luik ärkas Ani nuuksete peale üles, tervitas teda ning sättis end ta jalge lähedale liivale. *Ma olen väsinud*, ütles Ani luigele, *ja oma karja juurest eksinud*. Öeldud luigesõnad kõlasid talle endale kui nukker lapsehala. *Maga siin*, oli linnu lihtne vastus. Ani heitis pikali, tõstis ühe käe tiivana üle näo ja püüdis unustada seda maailma, kuhu ta ei kuulunud.

Ta ärkas, kui kaks tugevat kätt ta üles tõstsid.

„Kroonprintsess, kas teiega on kõik korras?”

Ani murdis pead, miks maailm nii pime on ning taipas siis, et ta silmad olid alles suletud. Ta silmalaud tundusid avamiseks liiga rasked. Ta laskis peal mehe õlale vajuda ja tundis tolle riietusel tugevat kitsepiimaseebi lõhna. Mees kandis ta minema.

„Kes sa oled?”

„Idavärava vaht Talone. Sa magasid luikede kõrval ning ei tahtnud kuidagi ärgata.”

Ani pilutas ühte silmalaugu ning nägi, et mägede kohal olev taevas oli munakoorekarva kahvatu. Ta vaatas meest ja pidi just midagi küsima, kuid hakkas siis pealaest jalatallani värisema.

„Kroonprintsess, kas te saite viga?”

„Mul on külm.”

Mees võttis õlult keebi ja mässis selle talle ümber. Soojus meelitas ta tagasi palavikulisse unne.

Möödus kolm nädalat enne kui Ani oli nii terve, et arstide nägudel olevatest vagudest said taas kortsud ja noorim lapsehoidja ei hüüatanud igal korral, kui Ani silmad avas. Veel kaua pärast palaviku möödumist öeldi tema kohta „see habras laps”. Teda hoiti siseruumides ning ta ei olnud kunagi üksi. Hommikusööki sõi ta voodis, õhtueinet diivanil ning ta ei sidunud oma kingapaelugi. Juhtumit luikedega mainiti vaid summutatud häälrel.

„Me peaaegu kaotasime tulevase kuninganna.”

„Ja mitte ainult surmale, vaid metsikule loodusele.”

„Mida me temaga teeme?” küsis lastetoa emand.

Kuninganna vaatas lamavat Anit, kes oli unine, kuid ärkvel, silmad poolavatud ja kõrvad ootamas ema võimukast suust langevat kohtuotsust. Ani tundis, et haigeks jäädes oli ta seda naist miskitmoodi sügavalt reetnud ning koos palavikuliste külmavärinatega kaasnes ka süütunne. Kuninganna oli nagu mingi imekaunis lind, kelle keelt ta veel ei mõistnud ja ta tundis, kuidas ta õbluke keha täitus sooviga mõista ja olla meeltemööda.

Kuninganna kissitas silmi – liigutus tõi hetkeks ta silme ümber juuspeened jooned. Ta asetas Ani otsaesisele jaheda käe. Žest oli peaaegu emalik.

„Las ta puhkab,” ütles kuninganna, „ja hoidke ta lindudest eemal.”

Teine peatükk

Ani asetask tassi jahtunud piparmünditee tilgaga lauale ning lootis, et tal on veel naeratus näol. Aknast avanev vaade tahtis ta tähelepanu endale tõmmata, meelitades teda tallide juures toimuva liikumisega, mis paistis ähmaste pruunide laikudena – arvatavasti jooksid hobused oma ringe. Kuid ta hoidis pilgu kindlalt peamajapidajanna parema põse ülaosas oleval pruunil tedretähnil.

„Lubage ma väljendan veelkord, kroonprintsess, kui suur au see on, et te meie kutse tänasel pärastlõunal vastu võtsite. Ma loodan, et eine oli teile meeltemööda.”

„Oli küll, tänan küsimast,” ütles Ani.

„Ma olen juba mitu kuud oma tüdarta anunud, et ta teid meile külla kutsuks. Olete kasvanud sama pikaks kui teie ema, olgu ta õnnistatud, kui just mitte niisama kauniks ning ma mõtlesin, et kuna teil tundub alati nii kiire olevat, kas olete juba jõudnud õppida, millised kohustused on teie seisuses kõige tähtsamad?”

„Ee, tänan küsimast, olen küll.” Ani niheles. Peamajapidajanna oli seda pärastlõunat oodanud mitu kuud, sest Ani oli sellest pääsemiseks tõsist vaeva näinud. Säärane ajaveetmise viis pidi nähtavasti olema seltskondlik ja lõõgastav. Kuid nagu kõigil teistelgi külaskäikudel, teejoomistel ja pidudel, kus ta osales, tunnetas Ani teiste ootust, et kroonprintsessina peaks ta käituma, rääkima ja mõtlema sama kuningannalikult, kui ta ema. Ani oli kindel, et selle saavutamine on tema jaoks sama võimatu, kui see, et tuul ta minema kannab. „Jah,” ütles ta uuesti ning taibates, kui juhmilt see kostab, niheles taas.

Nende vahel püsis väsinud vaikus. Kahtlemata oodati vastuseks midagi muud, kuid rääkimise sunnist tekkiv paanika muutis ta pea tühjaks. Ta heitis pilgu Seliale, kuid ta õuedaami tüüne ilme ei andnud vastuse suhtes mingeid vihjeid. Selia meenutas Anile tihti kassi, kes pealtnäha igavleb, kuid oma laisa pilguga siiski kõik endasse haarab. Selia oli kaheksateist, Anist kaks aastat vanem, neli sõrmelaiust lühem ning ta pikad juuksed olid ühe kahvatu tooni võrra tumedamad kui Ani kollased. Välimuselt olid nad peaaegu sama sarnased kui õed.

Ani pilk peatus hetkeks Selial ning ta leidis end mõttelt, et *temal tuleks printsessi roll paremini välja kui minul*. See mõte tegi haiget. Ani tahtis nii väga oma ülesandega hakkama saada, olla kuninglik, tark ja mõjuvõimas. Kuid liigagi tihti olid ta ainsad tõeliselt õnnelikud hetked need vabaduspuhangud, mis ta veetis varastatud pärastlõunatel oma hobuse seljas – need olid lühikesed muinasjutulised ratsasõidud tallidest mööda, sinna, kus aed muutus metsikuks – kihutades nii et külm kopse nõelas ja lihased pingutusest värisesid.

Viimati mõtles ta ärajooksmisest peaaegu kümme aastat tagasi, mil ta luigetiigi kaldalt ainiti lõpmatut ööd silmitses. Ta ei proovi seda enam kunagi. Ta oli kroonprintsess ja ta oli otsustanud, et temast saab kombekas kuninganna.

Peamajapidajanna kõhatas ja Ani pööras pilgu tagasi, olles tänulik, et võõrustaja oli vaikuse katkestamise enda hooleks võtnud. „Ma loodan, et ma ei ole jultunud, kui ütlen, et sellest ajast saati, kui teie kuningannast ema valis mu Selia teie kaaskonna esimeseks ja ma sõandan öelda, et ka kõige austatumaks liikmeks, olete te talle olnud enam kui käskijanna, te olete olnud ka sõber.”

„Jah.” Ani muutis süles lehavate käte asendit ja otsis pingeliselt midagi lausumisväärset. Tal õnnestus vaid uuesti naeratada ja öelda: „Täna teid.”

„Kroonprintsess, mulle tundub, et sa sooviksid midagi küsida,” ütles Selia. Ani pöördus tänulikult tema poole ja noogutas. Selia tõstis teepoti. „Veel teed?”

„Oh, jah, ee, täna.”

Selia valas tassi täis ja peamajapidajanna vaatas pomisedes enda tassi: „Teed, jah palun.”

„Tegelikult,” ütles Ani ja ta süda peksis mõtte juures, et ta peab rääkima, „tegelikult, kui te pahaks ei pane, siis ma lähen täna isaga ratsutama ja seetõttu peaksin ma varsti minema.”

„Ah nii.” Peamajapidajanna heitis pilgu tütrele ja raputas kergelt pead.

Selia puudutas Ani kätt. „Kroonprintsess, ema on seda külaskäiku kaks nädalat oodanud.”

Otsekohe tundis Ani, kuidas Selia sõnad ta punastama panid, ning ta vaatas maha. *Keerasin asjad jälle untsu*, mõtles Ani. „Mul on kahju.” Ta rüüpas teed. See oli liiga kuum ja kõrvetas ta keelt. Ta süda peksles.

„Ratsutama,” ütles peamajapidajanna.

„Jah, ema, ma ju rääkisin sulle. Ta leiab ratsutamiseks aega peaaegu iga päev.”

„Jah, ratsutab täkuga, olen kuulnud. Kroonprintsess, kas te ei arva, et printsessil on sobimatu täkuga ratsutada? Kas te ei peaks ratsutama kena leebe mära või ruunaga? Kas te ei karda, et täkuga ratsutamine on teie jaoks liiga kaelamurdev ülesanne?” Peamajapidajanna pöördus oma tütre poole. „Ma mõtlen seda sõna-sõnalt, kullake.”

Selia naeris oma heledal, armsal häälel.

Midagi selle mõttevahetuse juures kõrvetas Ani uhkust sama palavalt kui keelt kõrvetanud tee. Ta asetas oma tassi lauale ja kogeles kohmaka vastuse.

„Jah, mu ratsuks on tõesti täkk ja kui mu kuningast isa arvab, et see on sobimatu, siis ta seda mulle ka ütleb. Igatahes, ma tänan tee ja lõunasöögi eest. Ma pean nüüd minema. Palun vabandust ja tänan teid.”

Ta tõusis püsti. Selia vaatas teda suud maigutades – paistis, et ta ei olnud harjunud käskijannalt kuulma nii tühistki sõnavalingut. Peamajapidajannal kulus kõnevõime taastumiseks mõni hetk aega.

„Jah, jah, hakake minema, kroonprintsess. Nii on parem. Te ju teate, et on sobimatu kuningal oodata lasta.”

Nad väljusid peamajapidajanna ruumidest ja kõndisid kärmelt mööda koridori. Selia kontsad muutsid ta Aniga peaaegu ühepikkuseks ning plõgisesid kivipõrandal nagu liiga pikaks kasvanud kassiküüned.

„Kas sinuga on kõik hästi?” küsis Selia.

Ani hingas välja ja naeris veidi. „Ma ei tea miks ma niimoodi paanikasse lähen.”

„Saan aru. Ma lihtsalt mõtlesin, et harjutamine tuleks kasuks.”

„Sul on õigus, Selia, ma tean, et sul on õigus. Ma vihkan, kuidas ma nii segadusse satun ja kõike valesti ütlen ja valesti mõistan.”

„Kuna sa saad ühel päeval kuningannaks, pead praegu õppima, kuidas selliste inimestega, kellest sa ei hooli, meeldivalt vestelda.”

„Oh, asi ei ole selles, et ma temast või ükskõik kellest ei hooliks.” Ani mõtles, et äkki on asi selles, et ta hoolib liigagi palju. Ta muretses pidevalt, mida teised temast arvavad ning kuidas iga ta räägitud sõna teda veelgi kõlbmatumaks tunnistada võib. Ani mõtles, kuidas seda Seliale selgitada ja otsustas, et see ei õnnestuks. Selia sundimatu suhtlusviis nii võõraste kui ka sõpradega veenis Anit, et ta ei mõistaks. Pealegi tahtis Ani järjekordse ebaõnnestumisega kaasnenud ebameeldivad tunded unustada.

Ta lõõgastus veidi, kui nad kaare alt läbi jalutasid ja õue jõudsid. Oli talvine pärastlõuna, päike säras eredalt ja õhk oli kui varahommikul – värskelt ja sadavast lumest märg. Tallidele lähenedes tegi Selia kniksu ja jalutas aia poole, ta tegi seda peaaegu alati, kui Ani ratsutama läks. Õuedaam oli hobustele allergiline. Või vähemalt nii ta ütles. Ükskord nägi Ani eemalt, kuidas Selia vabatahtlikult tundmatu mehe käevangus tallidesse sisenes. Kuid Ani otsustas mitte pärida. Ka temal olid omad saladused.

Ani sisenes esimesse talli. Soojade kehade ja värskelt heina tuttavlik lõhn tervitas teda nagu sõbralik puudutus. Ta möödus kummardavatest tallimeestest ja jõudis latrisse, mida ta teadis kõige paremini.

Falada, ütles Ani.

Üks valge hobune tõstis pea, kuid ei toonud kuuldavale ühtki häält.

Esimest korda ütles Ani seda nime üheteistkümne aastasena. Tol ajal oli külas teiselpool mägesid asuva Bayerni riigi peaminister ja kõik Anit valvavad silmapaarid olid nii ametis reisist kurnatud aukandjate kostitamisega, et Anil õnnestus mõned korrad tallidesse hiilida ja täita lapsepõlves soovitud soov. Nii juhtuski, et Ani oli talliülema kõrval kui pikaleveninud tiinusega mära poegis ja sündis valge, pikajalgne täkkvarss. Ani oli aidanud lootekotti avada ja varsa ninasõormeid vedelikust puhastada. Ta oli varssa keskkohast toetanud, kui too esimest korda oma pikka keha pulkjalatel jalgadel hoides ja valget maailma liiga suurte silmadega uudistades püsti seista püüdis. Ta oli kuulatanud, kui varss oma nime ütles – selle sõna mis tal juba üsas magades keelel lebas. Varss oli teda kuulnud, kui Ani sõna kordas. Sellest esialgsest suhtlemisest ei olnud kaua aega möödunud, kui Ani avastas, et nad saavad teineteisega rääkida ja teised inimesed ei kuule midagi.

Ani oli selle eest tänulik. Tal oli meeles, et isa oli kasutanud kogu oma tahtet ainuüksi kuninganna veenmiseks, et Anil lubataks hobust pidada. Kui kuninganna oleks kahtlustama hakanud, et Ani ja Falada vahel on selline side, oleks hobune kindlasti koheselt ääremaadele saadetud.

Falada, ma olen hiljaks jäänud. Tirean ei ole oma latris. Mu isa juba ratsutab.

Tallipoiss ei andnud mulle piisavalt palju kaeru, ütles Falada.

Hobuse hääl sisenes ta meelde sama loomulikult kui ta enda mõtted, kuid oli samas sama märgatav kui tsitrusvilja lõhn. Ani naeratas, seekord siiralt, ja hajutas ratsu valget karva kiirete harjatõmmetega siludes külastusega kaasnenud tusatuju. *Ma mõnikord mõtlen, kui palju on piisavalt.*

Sina annad mulle piisavalt.

Sellepärast, et ma armastan sind liiga palju ja ei suuda ei öelda. Kuid praegu pean ma seda tegema, sest isa ootab.

Ani pani Faladale sadula selga ja too hoidis Ani narritamiseks hinge kinni, kui viimane sadulavööd pingutas.

Mis, sa tahad, et ma koos sadulaga esimese tara juures maha kukuksin? Ta juhtis ratsu lõdva ohelikuga tallist välja eredasse pärastrõunasse. Nende jalge all krudises õhuke külmunud lumekiht, mis peegeldas silmipimestavat päikesevalgust. Ani vaatas silmi kissitades eredasse kaugusesse, kus ta isa oma mustal märal Tireanil ratsutas. Isa lehvitas ja ratsutas nende juurde. Ta oli pikk sale mees, kelle juuksed ja habe olid nii heledad, et Ani ei suutnud habeme loomulikku värvi hallinevatest karvadest enne eristada, kui ta oli piisavalt lähedal, et neid puudutada.

„Sa jäid hiljaks,” ütles isa.

„Ma täitsin kroonprintsessi kohustusi,” vastas Ani.

Kuningas ronis sadulast maha ja patsutas Faladat sõbralikult. „Mängisid kindlasti õdede-vendadega keeglit. Ma kuulsin neid läänesaalis.”

„Ole nüüd isa, sa ju tead, et kuninganna ei lubaks mul kunagi säärase totrustega tegeleda. 'Anidori, nagu kuninganna, saab ka kroonprintsess oma ülesandeid täita vaid teistest eristudes. Eraldatus, ülendatus, esindatus.’”

Kuningas kirtsutas nägu. Ta oli ammu loobunud oma naisega sellistel teemadel vaidlemisest. „Räägi siis mulle, milline ülesanne sul tänasel hommikul käsil oli – eraldumine, ülendumine või esindamine?” Ta lõi oma käed kaks korda kokku nagu oleks tegu lauluga.

„Oh, kõik kolm. Ma sõin hommikusööki üksi ja joonistasin samal ajal õpetajale peast Kildenree kaarti, mind ümbritsesid hommik otsa „minust alamad”, sest ma kohtusin kerjaste ja õukondlastega ning ma lahendasin kõik nende probleemid loovutades nendega tegelemise teistele inimestele. Oh, ja siis veel viisakusvisiit Selia ema juurde, mis pani i-le täpi.” Ta noogutas ja tegi kniksu.

„See on suurepärase, Anidori,” ütles ta isa tõeliselt uhkelt. „Ning kuidas sul läks?”

„Hästi.” Tegelikult oli päev alates koidust kuni selle hetkeni olnud kohutav, täis komistusi, kokutamist ja rumalust. Ta tundis, kuidas ta lõug veidi väriseb ning kattis selle käega. Isa kindel veendumus, et ta oli suurepäraselt hakkama saanud, oli torge valuliku ebakindluse pihta. Ta oli kõigist kõige teadlikum, kuidas Ani püüdis olla oma ema moodi ja kui tihti see tal ebaõnnestus. See oli olnud tema, kes varasematel aastatel nutvat Anit kaisutas ja talle ütles, et ta on piisavalt hea, et ta on tema kõige tublim tütar. Ani ei olnud enam aastaid isalt tuge otsinud, sest ta püüdis täiskasvanuks saada ja olla piisavalt iseseisev ja kuningannalik ning mitte põdeda, kuid nüüd igatses ta oma isa lohutust.

„Või noh, nagu sa tead, küllaltki hästi.” Ta häälmurdus veidi ja ta pööras ümber, et Falada selga ronida. Kuid isa võttis tal õlgadest ja tõmbas ta oma embusse. Ani tundis end taas väikse tüdrukutirtsuna ja nii poetas ta isa kaisus paar pisarat. „Rahu, kõik on hästi,” ütles isa, otsekui ärevil hobust rahustades.

„Isa, ma olin kohutavalt saamatu. Ma kardan nii hirmsasti, et ütlen valesid asju ja et nad arvavad, et ma olen juhm, põdur, linnukeelne tüdruk, nii et ma hakkangi värisev ja mu pea läheb tühjaks ja ma tahan lihtsalt minema joosta.”

Isa paitas ta pead ja suudles ta pealage. „Aga Anidori, sa ju ei jookse, kas pole? Sa jääd ja sa püüad. Sa oled palju vapram kui mina. Kui sa edasi proovid järgneb ka kõik muu.”

Ani noogutas ja lasi end hetkeks vaikuses trööstida.

Falada tonksas ninaga ta õlga. *Ma mõtlesin, et läheme jooksma.*

Ani naeratas ja pühkis põskedelt pisaraid. „Mulle tundub, et mu hobune tahab jalgu sirutada.”

„Jah, lähme ratsutame.” Isa nägu selgines, kui ta oma käed Ani õlgadele aetas ja teda laubale suudles. „Ja kuigi ma sind väga armastan, mu kullake, arvan ma siiski, et Tirean ja mina peame teile kahele kiiruses ühe õppetunni andma.”

„Kas tõesti?” Ta naeris teadmise juures, et kuninga mära suutis Faladast väga harva kiiremini joosta.

„Jah, jah, lähme siis.” Kuningas ronis sadulasse ja alustas kohe galopiga, mis läks ruttu üle jooksuks. Ta suundus tara poole, mis eraldas harjutusväljakuid hõreda puudesaluga kõnnumaast ja ratsutas tõesti kiiresti. See kiirus hirmutas Anit. Ta hüüdis isa, kuid too vaid lehvitas ja jätkas tara poole tormamist.

„Tara on liiga kõrge,” hüüdis Ani, kuid isa ei kuulnud teda enam. Ani ronis sadulasse ja palus Faladal järgneda. Nad olid alles poolel maal kui kuningas tarani jõudis. Tirean hüppas.

„Isa!” hüüdis Ani.

Mära kabi riivas posti ja kostus kondiraginale sarnanev hää. Tirean kaotas tasakaalu. Kuningas vaatas abitult kuidas ta hobune kukkus. See vaatepilt tundus Anile vale – graatsiline pikajalgne hobune ja pikk mees, kes peaksid püsti tõusma ja jooksma, kukkusid maha nagu midagi äravisatut. Tireani jalule tõustes jäi kuningas lebama.

Ani hüppas Falada seljast maha ja jooksis tarani. Teised tallitöölised olid sinna jõudnud enne teda. „Rahu, rahu,” kostus rohkem kui ühest suust. Kui nad üritasid maaslamavale kuningale ligineda, hakkas mära kriiskama, astus kuningast üle ja jäi kaksiraksi kuninga keha kaitsma. Nad astusid tasapisi lähemale ja Tirean jõllitas neid suurte mustade silmadega ning turtsatas laiadest ninasõõrmetest hoiatuseks. Tallitöölised astusid tagasi, kartes, et hobune tallab kuninga jalge alla.

Ani lipsas tara vahelt läbi ja sirutas käe välja. „Tirean, palun astu eemale.”

Tegelikult ei osanud ta tõeliselt rääkida ei selle ega ühegi teise hobusega, ainult Faladaga, kes kuulis oma nime Ani suust sünnihetkel. Tirean ei mõistnud teda ja raputas Ani väljasirutatud käe poole pead. Ani küünitas, et Tireani päitseid haarata, kuid mära

noogutas pead üles-alla ja peksis ratsmeid vastu lund. Ani tundis end liigutamiseks liiga jõuetuna. Ta isa lamas näoli maas, üks käsi keha kõrval, teine selle all. Ani ei suutnud vahet teha, kas ta oli surnud või magas, ta teadis ainult, et isa silmad ei avanenud. Ani pöördus teiselpool tara oleva Falada poole.

Falada, Tirean peab eest ära minema.

Falada taganes veidi, alustas siis kiiret galoppi ja hüppas üle tara. Mära ehmatas, kuid kuninga juurest eemale ei liikunud. Falada raputas lakka ja kõndis mära juurde ning puudutas ninaga tema oma. Ta müksas Tireani põsega ja hingas ta kaelale. Tundus, et Tirean ohkab – Falada lakaga mängis sooja õhu puhang. Tirean astus ettevaatlikult tagasi ja surus end vastu puud, ta kael ja lakk värisesid ning ta pea oli maadligi rippus.

Ani sööstis isa juurde ja kuulis kuidas tal iga hingetõmbega midagi rinnus veidralt ragises. Ta palus, et tallitöölised viiksid kuninga talliülema voodisse ning seal magas ta kolm päeva. Palee tohtrid ei suutnud teda äratada. Kuninganna istus kuninga voodiserval – pisarateta, unetu. Calib, Napralina, Susena-Ofelienna ja pisipõnn Rianno-Hancery hoidsid kordamööda ta kätt.

Ani istus tugitoolis, pilk üksisilmi isa liikumatul näol ja tundis end taas kui väike tüdruk, kes vaatab, kuidas ta tädi purpurse horisoni poole sammub ning kelle rinnus valitseb samasugune kõle tühjus, nagu mahajäetud teokarbis.

Neljandal päeval kuningas ärkas, et Susenale, kes sel hetkel ta kätt hoidis, korraks naeratada. Ta silmalaud võbelesid ja sulgusid, seejärel pööras ta pea küljele ja ta hingetõmbed lakkasid.

Matuste päeval oli Suur Linn valgesse ehitud. Valgeis leinarõivais kuningliku perekonna liikmed kõndisid vaimudena matusevankri järel. Ani rusikas käed hoidsid kramplikult seelikuhõlmu ja ta keskendus flöödimängija üksikule noodile ning Rianno-Hancery kõrgehäälele ahastavale itkemisele, mis valulikus harmoonias teineteisega põimusid. Ta vaatas üles Valgekivi palee poole, mille müürid sirutusid tiibadena külgedele ja mille üksik kõrge torn tõstis oma pea talvisesse sinasse – olles justkui leinalinnust luik. Ta leidis killukese lohutust, kujutledes, et isegi palee leinab. Ta ema kõndis ülejäänud perekonna ees, oma kurbuses elegantne ja väljapeetud. Ani mõtles: „*Need inimesed jälgivad mind, oma tulevast kuningannat. Ma pean näima tugev.*” Ta ajas end sirgu ja lõpetas nutmise, kuid oma ema kõrval tundis ta, et on end vaid poolenisti kogunud.

Pärast muldasängitamist ja matusetalitust seisis kuninganna hauakambri ees ja kõneles kohale tulnud inimestele. Ta meenutas kuninga diplomaatilisi ja sõjalisi edusamme ning sõlmitud liite ja rahu, mis Kildenrees alates tema trooniletulekust valitsenud oli.

Endamisi meenutas Ani teistsuguseid seiku – kuidas isa naeratus kaardus tugevamini paremale kui vasakule, lambaõli lõhna, millega ta oma habet silus ja kuidas neil viimastel aastatel lõhnas ta vähem pärgamendivaha ja rohkem tallide järele. See pani Anit naeratama.

Siis ütles kuninganna: „Ärge kartke, et see kurb päev toob lõpu enamale, kui teie kuninga elule. Meie elu läheb edasi. Ma olen endiselt teie kuninganna ja kuningriigi vardja. Ja kui ühel kaugel päeval te mu keha siia kannate, on skeptri ja krooni jaoks valmis mu üllas ja võimekas poeg Calib-Loncris.”

Ani vaatas üles ja ta suu vajus veidi lahti. Selia, kes ta kõrval seisis, näpistas teda käsivarrest.

„Kas sa kuulsid, kroonprintsess?”

Ani raputas aeglaselt pead. „Ta ajab midagi segamini. Ta peab... ta on oma kurbuses lihtsalt midagi sassi ajanud.”

„Calib ei paista segaduses,” ütles Selia.

Ani vaatas oma viieteistkümnenda aastast venda, kes ema paremal käel seisis. „*Millal ta nii suureks kasvas?*” imestas ta. Ta oli sama pikk kui nende tõeliselt pikakasvuline ema ja ta ilme oli sama mittemidagiütlev ja vaoshoitud kui temal.

Kuninganna lõpetas kõnelemise ja laskus hauakambri treppidest alla. Calib vaatas esimest korda Ani poole, kõhkles, ja tuli siis tema juurde.

„Mul on kahju,” ütles ta. Ta kulm tõmbus kortsu ja ta silmist paistis ebakindla poisikese murelikkus.

„Kui kaua oled sa ta plaanist teadlik olnud?” küsis Ani.

Calib kehtas õlgu. Enne, kui ta pöördus ja ülevalt emale järgnes, oli ta naeratamast keelduval näol näha jälgi eneseimetlusest.

Selia kannustas teda tagant, kuid Ani keeldus emaga rääkimast enne, kui kuus nädalat valges rüüs leinaaega möödaks olid.

„Ta on su ema ja ta võlgneb sulle selgituse.”

Ani ohkas. „Esiteks on ta kuninganna ja ta ei võlgne mulle midagi. Peale selle, ei taha ma isa leinamist ahnete või solvunud mõtetega rüvetada.” Samuti pidi Ani endale tunnistama, et kardab vastust. Kas ta ema oli tõepoolest võimeline hetketuju ajal ära võtma kõik, mille nimel Ani oli töötanud ja muretsenud ja õppinud ja rüganud? Ani võttis Selial käest ja nad nõjatusid pead vastamisi siseõue pingi seljatoele.

„Olgu, siis kui kuus nädalat mööda saavad. Kuid ma ei lase sul seda kauem vältida. Ta mängib sinu tulevikuga.”

„Täna, Selia. Ma tunneksin end sinuta praegu nii üksikuna.”

Selia patsutas ta kätt. Ani oli mõtlik ja vaatas, kuidas talvine taevas ilma soojenedes linnumuna sinise karva muutus. Isa surmaga kaasnenud tugev valu oli hääbumas vaiksemaks pakitsuseks, kuid Ani ei olnud sellest lahtilaskmiseks veel valmis.

„Selia, miks sa mu ema öeldu üle nii väga muretsed?”

Äkitselt tundus Anile, et Selia huvi antud teema vastu läks mureliku sõbranna tunnetest kaugemale. Kuid Selia ei vastanud. Nad istusid vaikuses ning küsimus jäi jahedas pärastlõunas nende vahele õhku rippu kui külmunud hingeõhk.

Kuue nädala möödudes seisis Ani kuninganna kabineti ukse taga ja kogus meeled kindlust. Selia lehvitas koridori teisest otsast julgustuseks ja läks siis tulemust oma ruumidesse ootama.

„Sisse,” ütles kuninganna.

Ani hingas sügavalt sisse. Kuningannale oli antud anne inimesi ära rääkida ja Ani teadis, et ema veenmisvõimele on raske vastu saada – pea sama raske kui Seliale millegi selgitamine, kui viimane teda just ise ei küsitlenud.

„Ema, andestust, et tülitän sind nii ruttu pärast leinaperioodi, kuid ma pean küsima mõned nädalad tagasi tehtud teadaande kohta—”

„Jah, jah, laps, Calib-Loncrisi kohta. Istu.” Kuninganna istus oma laua taga ja uuris pärgamenti. Ta ei vaadanud üles. See oli üks tema taktikaid. Ani oli olnud otsusekindel ja valmis, kuid nüüd sunniti teda kuninganna tuju ajel istuma ja ootama.

Kui kuninganna lõpuks pärgamenti kõrvale pani ja oma tütrele otsa vaatas, ootas Ani süüdistavat pilku ja oli ema näos valitseva kurbuse üle üllatunud. Ta ei saanud aru, kas kurbus oli seal ta isa või tema enda pärast. Ani peas sumises mõte: „*Ma ei tunne seda naist üldse.*” See pani tal kõhus keerama.

Kuninganna sinistes silmades oli otsustav pilk. „Mäletad, viis aastat tagasi külastas meid Bayerni peaminister Odaccar.” Ani noogutas. See toimus samal aastal kui Falada sündis. „See ei olnud eesmärgitu külaskäik. Peaminister ei reisi kolme kuud, et Kildenree kuninga ja kuningannaga lihtsalt teed juua. Me tegelesime riigiküsimustega.”

Kuninganna seisis seinaloleva kaardi ette ja asetask väljasirutatud sõrmedega vasaku käe Bavara mägedemassiivi ja suure metsa peale, mis kaht kuningriiki lahutasid. Enne rääkima hakkamist silmitses ta korraks oma kätt. „Bayern on pikka aega olnud rikas maa, nad on säilitanud oma varandust sajandite jooksul tehtud edukate sõjakäikudega. Nende praegune valitseja on oma eelkäijatega võrreldes vähem sõjakas. Ta isa ja kaks venda hukkusid sõjas, kui ta oli alles poisike ning tema valitsemisviis on olnud teistsugune. Kuid sõda oli nende sissetulek ja selle asendamiseks rahastas kuningas aastaid mägedes tehtavaid kavandustöid. Edukalt. Nad liiguvad mööda rikkaliku kullasoont, mis toob neid igal aastal Kildenreele lähemale. Täna on Odaccari külaskäigust möödunud viis aastat ja nad on kindlasti väga lähedal. Ükski tee ei ole kunagi neid mägesid läbinud, seega ei ole rajatud ametlikku riigipiiri.”

Kuninganna pöörask pilgu Anile ja hoidis näoilme sunnitult mittemidagiütlevana. „Bayerni kuningas hakkas ahneks muutuma. Ta nõudis suurema osa mägedest Bayernile ja jättis meile kitsa aheliku, mis on ebapiisav kaitse meist nii palju suurema ja tugevama riigi vastu. Su isa pelgask salasepitsusi. Nagu ka mina. Su isa tundis ainult hirmu. Mina tegutsesin.”

Emal võluoskus sõnadega ümber käia hakkask Ani peas tasapisi võimust võtma. Juba ta mõtleski: „*Jah, hästi, ükskõik, mis see oli, mida sa tegid, see oli parim otsus.*” Ta näpistas käsivart ja hoiatask end rahuloleva kuulaja rolli langemise eest.

Kuninganna istusk ja vajutask näpuotsad silmanurkadele. „Ma tegin mida kuningannalt oodatakse ja mis on Kildenreele parim. Lai mäeahelik ja metsa tohutu suurus on meid meie ohtlikest naabritest lahutanud. Minevikus oleks armeel heal juhul kulunud neli kuud, et mööda metsateed – ainukest teed – meieni jõuda. Mis kaitseb meid nüüd, kui nad rajavad tee läbi mägede? Mis takistask seda tohutusuurte armeed siia orgu valgumast? Enne su isa ja minu troonile asumist hukkus kodusõjas ligi põlvkonna jagu mehi. Meie armeedest ei piisak.”

Tundusk, et kuninganna räägib justkui iseendaga ja ta toon oli peaaegu anuv. Ani tundisk, kuidas mööda selga hakkaskid jooksma hirmujudinad. Ta emal ei anunud kunagi.

„Sa oled kroonprintsess. Ma tean, et kui see pidi olema üks mu lastest, oleks selleks pidanud olema Napralina. Ta on kolmas laps, teine tütar, just selline tasu, mida selline kokkulepe nõuab. Kuid ta oli nii noor, ja sina – sa olid teistsugune. Ma muretsesin, et pärast pahandusi su tädiga ei usaldaks inimesed sind kunagi, et kuulujutud sinu elajatega rääkimise oskusest on juurdunud liiga sügavale.”

„Emal, mida sa tegid?” küsisk Ani.

Kuninganna eiras küsimust. Ta häälede tuli kaitsev toon. „Kuninganna ei ole iial nii kindlal jalgealusel, et ta saab eirata inimeste arvamust tema kohta, Anidori.”

„Mida sa tegid?”

„Kas sa mitte ei saanud leinaperioodil kuueteistkümne aastaseks?”

Ani noogutas.

Kuninganna hingas kuuldavalt sisse ja vaatas uuesti kaarti. „See oli tõepoolest suur vedamine, et Odaccar soovis rahu säilitada samal määral, mis minagi. Omavahelisel nõupidamisel korraldasime su abielu kuninga esmasündinud pojaga. Pärast su kuueteistkümnendat sünnipäeva.”

Ani tõusis hooga püsti ja ta tool kraapis kiunatades põrandakive. Häälgurgutas teda ja ta avastas, et suudab vastu vaielda. „Mida? Aga... aga sa ei saa seda teha.”

„Sa ei pea mulle ütlema, et mu tegu on ebaõiglane. Ma tean, et see on ebaõiglane.”

„Kuid ma olen kroonprintsess. Minust peab saama järgmine kuninganna. Seaduse järgi olen mina järgmine kuninganna.”

„Su motivatsioon on alati lähtunud pigem kohustusest kui soovist. Ma arvasin, et sa tunned võib-olla isegi kergendust.”

„Ema, ära teeskle, et teed mulle teene. Sa ei saa niisama lihtsalt mu isiksust muuta. See ei oma tähtsust, kas sa arvad, et ma... et ma olen Kildenree kuningannaks piisavalt hea või ei, selleks sa mind kasvasid ja selle poole olen ma kogu elu ka püüelnud.” Ani kissitas silmi ja ta tundis, kuidas olukorrast arusaamine ta vere keema pani ja ta häälgurgutus nõrgenes. „Sellepärast hoidsidki sa kõik need aastad mind õdedest-vendadest eemale? Mitte sellepärast, et sa mind kuningannaks koolitasid, vaid sellepärast, et neid minuga lähedaseks saamise eest kaitsta, sest sa teadsid, et saadad mu minema? Eraldatus, ülendatus, esindatus – see kõik oli lihtsalt kaval plaan.”

„Sinust saab endiselt kuninganna, Anidori.”

Ani raputas pead. „Sa tead, et see ei ole sama. Sellest ei saa minu krooni. Sellest ei saa minu kodu. Ma jään alati võõramaalaseks, nende kuninga väljamaalaseks naiseks.”

Ta ema saatis talle vihase pilgu. „Mida sa tahad?” „Kas sa tahad, et ma sind poputaksin ja sulle kaasa tunneksin?”

„Ma lihtsalt–”

„Ma ei luba sul minus kahelda!” Kuninganna tõusis järsult. Ani tõstis vaistlikult väriseva käe põse kaitseks.

„Arusaadavalt oled sa vihane, kuid see ei muuda mu antud lubadusi, ega seda, mis sind ees ootab.”

Ani silmi kõrvetasid pisarad ja ta langetas aeglaselt käe. „Kas isa teadis?”

„Ei, ta ei teadnud,” ütles kuninganna veidi põlglikult. „Ta ei tahtnud teada. Ma ütlesin, et korraldasin Napralina abielu ja et me ütleme seda talle, kui ta viieteistkümne aastaseks saab. Kui ta olekski kunagi teada saanud, et abielu on sulle, oleks tal olnud liiga hilja selles suhtes midagi ette võtta. Sellest teades oleks ta tundnud vajadust sind kaitsta. Kaitsta tulevast kuningannat! Sa oleksid pidanud olema piisavalt tugev, et kaitset mitte vajada.”

„Ma olin siis alles väike tüdruk.”

Kuninganna raputas pead. „Sa ei oleks tohtinud kunagi olla lihtsalt üks väike tüdruk, sa oleksid pidanud alati kroonprintsess olema.”

„Hea küll, küllalt,” ütles Ani, kes oli liiga haavunud, et edasi kuulata. Tema üllatuseks ema vaikiski. Ta süda trummeldas ja ta seisis veidi aega vaikusel, üritades mõelda, millest ta veel rääkida sooviks. Emaga võitlemine kurnas teda ja lootusetus viis ta viha.

Ta üle kõrgus seinal olev kaart. Suure Linna org lebas Bavara mäeaheliku ühe kurvi kaisus. Nagu väljasirutatud sõrmed sirutusid läände ja lõunasse talumaad. Põhjas ja kirdes tähistas suur hulk nooleotsa kujulisi sümboleid mägesid. Idas ja kagus tähistas tihe salk ristikesi metsa. Nende tohutute piirete taga laius tühjus ja selle keskel, nii väikeses kirjas nagu oleks selle sinna kritseldanud kilgiküüs, sõna **BAYERN**.

Ta silmad rändasid mööda pikka teed, mis sai alguse Suurest Linnast lõunas ja liikus itta, kaardus kirdesse ja siis põhja, moodustades kokku kolmveerand ringi. Tee lookles nädalaid läbi metsa ja jõudis siis sinna tühjusesse, sinna tundmatusse. Ta vaatas jooni oma peopesas. Need olid kõik sirged, mitte kurvilised ja pikad nagu teed tähistav joon.

„Bayern,” ütles Ani.

„Mul on kahju, Anidori,” ütles kuninganna.

See oli esimene kord, kui ta neid sõnu oma ema suust kuulis. Need ei toonud lohutust. Nende sõnadega kuulis ta oma ema ütlemas: „*Mul on kahju, et ma pidin sinu jaoks sellise otsuse langetama ja mul on kahju, sest ma tean, et sa teed mu valiku järgi.*” Ani nägi end sel hetkel selgelt, nagu nägu, mis pimeduse varjust välguvalgel äkitselt ilmub – noor tüdruk, rumaluke, sülekoer, taltsutatud mära. Ta tegi, nagu kästi. Harva mõtles ta oma kohustustele või veetis tunde sügavas mõtiskluses või tegutses omapäi. Ta taipas, et ei

oleks kunagi suuteline oma ema kohta täitma. See äratundmine ei toonud kergendust. Selle asemel tõi mõte teekonnast ja tundmatust tulevikust endaga kaasa hirmujudinad ja sisemise ängi.

„Ma lähen, aga sa juba tead seda, kas pole?” Ani vaatas aknasse, kus kirsipuu raagus oksad vaadet varjasid. „Ma lähen.”

Kolmas peatükk

Kevad raputas endalt viimsed lumed ja varajase õietolmu ning innukalt suve oodates rõivastas end soojusega. Ani jaoks oli ootamatu kohustustest vabanemine hämmastav. Nad veetsid Seliaga mööda koridori uidates ja tegevust otsides päevi. Õukondlased noogutasid tervituseks, kuid vältisid valitsejannaks kõlbmatuks tunnistatud kroonprintsessile otsa vaatamist. Need kes teda kõnetasid, lühendasid tiitli „printsessile” ja „kroon” anti edasi ta vennale. Kõik peale Selia. Kangekaelselt ustavana kasutas õuedaam endiselt täispikka ja algset tiitlit.

Loomulikult oli Selia kuninganna teo üle maruvihane.

„Sa ei saa tal lubada sinule õigusega kuuluvat lihtsalt ära võtta.”

„Ma ei saa seda muuta. Mul ei ole siin mingit võimu, Selia.”

Kuid Selia paistis paratamatusega kiiresti leppivat. Igatahes lõpetas ta Ani osavõtmatus kalla pragamise ja hakkas reisi suhtes isegi innukust ilmutama.

„Mõttele vaid, kroonprintsess, sa saad alustada uut elu uute võimalustega. Sa ise otsustad, kes sa oled.”

Teadmise juures, et ta jätab kogu oma senise elu seljataha ja abiellub võõramaalasest printsiga, kellest keegi eriti midagi teadvat ei paistnud, pakkus see üsna vähe lohutust. Samuti tundis ta endiselt reetmisvalu ja talle tegi haiget teadmine, et kui ta oleks olnud piisavalt võimekas, oleks ta endiselt kroonprintsess ja pikk reis ootaks pärast kuuteistkümnendat sünnipäeva ees hoopis Napralinat.

Selia soovis suurema osa järelejäänud ajast veeta koos emaga ja Ani leidis ühtäkki, et tal on vaba aega, mida suvve puhkevas maailmas veeta. Faladaga veedetud aeg tõi kergendust, sest tema ei olnud kunagi hoolinud, kas Ani nime ees on „kroon” või ei. Calib oli hõivatud oma uute kohustustega ja paistis, et võimalusel eelistab ta Ani seltskonna süüdlaslikku vältimist, kuid Ani veetis pärastlõunaid Napralina ja Susenaga ja kahetses, et neid varem nii vähe tundis. Päevad veeresid mööda. Lahkumishetk jõudis kiirelt kätte.

Teeleasumise hommikul ärkas Ani õhku ahmides. Pilkane pimedus häiris teda ja ta tõusis kiiresti istuli ning katsus silmi, et nende allesolekus veenduda. Kardinate vahelt kumav peenike kuukiir lohutas teda. Oli lihtsalt väga varajane tund.

Nähtud õudusunenägu heljus endiselt õhus nagu riinetele jäänud suitsuhais: trompetite kõlades olid kammerteenrid ta siniste kapsalehtede ja vesiroosidega kaunistatud kandikul põlvitavana banketisaali kandnud. Ta oli riietatud oma valgesse öösärki ning ta silmade aset täitsid siirupist tilkuvat lillad kirsid. Ta käed olid tahapoole sirutatud nagu soovinuks ta minema lennata. Nad aetasid ta ema ette, kes tõstis lihanoa ning ütles: „See on su kohustus, mu tütar, pidusöögi hüvanguks.”

Unenäo meenutamine ajas teda veidi naerma. „Ära ole nii teatraalne,” ütles ta endale. „Ta ei saada ju sind tapalavale.” Unenägu oli kahtlemata tiivustust saanud eelmise õhtu jumalagajātu pidusöögilt, kus põhiroaks olid sulisrüüs küpsetatud valged luigid.

Ani tõmbas kardinad eest ja hingas sooja ööõhku. Ritsikate muusika palus ööl jätkuda ja ta soovis, et suudaks nende soovi täita. Avarate alusseelikutega pruun reisirõivas rippus toolileenil. Päikesetõusul tuleb tal lahkuda.

Oma aknast Ani reisisuunda ei näinud ja nii istus ta näoga põhjasuunas ning silmitses tuttavat vaadet. Ei mingit nutmist enam, ütles ta endale. See ei olnud raske. Ta silmad olid kuivad ja punetavad. Oma kujutluses vormis ta oma Kildenree elu mälestused ja tunded ihuks ning mattis selle siis rahu isa hauakambri kõrvale pehmesse suvemulda.

Kui ta kammerneitsi sisenes, istus Ani endiselt akna all ja vaatas, kuidas päikese kuum kuldkollane valgus varahommiku sinise vallutas. Kammerneitsi teadustas, et on juba hilja, aitas Anil riietuda ja punus ta juuksed ühte pikka kaunistusteta patsi. Ani tundis end väga ebakuningliku ja poisilikuna ning tal hakkas kõhus keerama.

Saatjaskond ootas teda peavärava juures. Ligi kolme kuu pikkusele Bayerni teekonnale oli kuninganna Ani saatjateks määranud nelikümmend meest, kelle juhiks oli endine idavärava vaht Talone. Üks viiendik saatjatest sõitis vankritel, millega veeti varustust ning ka Anile hüvastijätukingitusteks antud kleite, keepe ja kullatud esemeid. Õed-vennad seisisid vankrite ees ja kissitasid tõusva päikese valguses silmi. Napralina ja Susena nutsid uniselt. Calib paistis eemalolev, kuid kui ta Ani pilgule vastas, olid ta silmad tundeküllased.

Ani kallistas oma õdesid ja jäi siis Calibi ette seisma ning aetas käed ta õlgadele. Calib vaatas maha.

„Kõik on hästi, Calib,” ütles Ani. „Ma olin algul endast väljas, kuid nüüd olen ma sellega leppinud. Kroon on sinu. Tunne sellest rõõmu ja valitse paremini, kui mina seda teinud oleks.”

Calibi lõug hakkas värisema ja ta pööras näo enne ära, kui pisarad silmi jõudsid tulla.

Calibi kõrval istus oma hallil hobusel naeratav Selia. Falada seisis üksi. Ta uus sadul oli kahvatu kuldpunane, mis tundus valge karva taustal säravat. *Vähemalt näeb tema kuninglik välja*, mõtles Ani. Ta oli tänulik, et selles osas oli ema ta soovi austanud – ta ei olnud nõus neid lõputuid nädalaid veetma puurilinnuna tõllas.

On varajane tund, ütles Falada.

Jah, kuid ma jäin hiljaks, vastas Ani. *Ma ei ole lahkumise üle õnnelik.*

Mina ka mitte. Mu latter oli mugav ja toit hea, kuid ka uues kohas on mugavad latrid ja hea toit.

Ani kujutles, et nii see on ja soovis, et ta leiaks sama lihtsasti lohutust kui hobune, kuid pikk teekond heidutas teda ning suutmatuse eelolevat elu ette kujutada muutis tuleviku süngeks ja hirmuäratavaks – kaugel maa, sõjakad inimesed, varjatud abikaasa, kelle nägu ta ei osanud silme ette luua. Ta mõtteisse tulid jubedad lood naiivsetest noortest neidudest, kes abielluvad verejanuliste meestega. Ani pani käed Falada kaela ümber ja peitis näo korraks lakka. Hobuse soojus andis talle julgust.

„Vaadake mu kuninglikku tütart,“ ütles kuninganna.

Ani vaatas üles. Neljakümnepealise saatjaskonna, kuningliku perekonna ja väikese rühma heasoovijate tähelepanu pöördus kuningannale, kes hoidis kõrgel vana kuldkarikat. Peegelduv päikesekiire helk sundis Anit silmi sulgema ja Falada langetas pea. *Ah*, mõtles Ani, *aeg etendada kiindumust.*

„Tee on pikk ja ta kõnnib rohkem kuuseokastel kui sametvaipadel. Seetõttu joogu ta alati siit. Meie austatud tütre huuled ei puuduta kunagi midagi labast.“

Laagriülem Ingris noogutas tõsiselt ja võttis kuningannalt karika.

„Tundku kõik, kes teda näevad, temas ära meie kuningliku tütre ja printsessi.“

Nende sõnadega aetas kuninganna Anile pähe kullast tiaara, mille laubaosale oli seatud kolm tilgakujulist rubiini. Kuld oli külm. Ani kaela mööda jooksid külmavärinad.

Kuninganna vaatas Anit emalikult jumaldava pilguga, kuid Ani vastas sellele külmalt. Tal ei olnud mingit tuju nendevahelist armastust teeselda. Tal ei olnud nende inimeste ees muud kohustust kui nende juurest lahkuda. Kuninganna võpatas ta pilku nähes ja ta silmist paistis süü ja kurbus. Anis tärkas lapselik lootuskiir – *Kas ta on mu pärast kurb? Kas tal on kahju minust lahkuda?*

Kuninganna tõmbas varrukast korralikult volditud taskuräti, avas selle ja silus voldid välja. See oli tehtud õhukesest vandlivärvi riidest ja palistatud roheline, roostekarva ja kollase pitsiga.

„Palistuse tegi mu vanaema.” Ta rääkis tasasel häälel, justkui üritades Anit veenda, et sõnad olid mõeldud ainult talle ja mitte rahvahulgale etenduseks. Ta võttis oma rinnalt hobusepea kujulise prossi. „Mu ema kandis seda ja enne oma surma andis ta selle mulle. Ma olen alati tundnud, et selles on osake temast. Kui ma seda kannan, tunnen, kuidas ta mind jälgib, kiidab, juhendab ja kaitseb. Nii saadan ma ka sinu teele oma kaitse all.”

Kõigepealt kuninganna võpatas ja torkas siis prossi nõelaga oma keskmisesse näppu. Ta pigistas taskurätil kolm tilka verd. Ta käed värisesid.

„Ma näen õudusunenägusid, et mets on nagu suurte lõugadega koletis, kes neelab su ees oleva tee ja ka sinu. Kui sinuga peaks midagi juhtuma, murrab see mu südame.” Ta ulatas plekilise taskuräti Anile ja hoidis hetkeks ta kätt, laup siirastest tunnetest pingul. „Meis voolab üks veri. Ma kaitsen sind.”

Ani oli äkilisest tundepehangust väga liigutatud. Kas nad peaksid kallistama? Kas ta peaks ema põske suudlema? Nii nad seal seisid, kuninganna kirglikult siiras, Ani kohmakas, kuni kuninganna pöördus tähelepanu tõmbava käeviipega tagasi umbes viiekümne pealtvaataja poole.

„Printsess Anidori-Kiladra Talianna Isilee, Kildenree kalliskivi. Las tee olla talle sile, sest ta on minu tütar.”

Ani tundis, kuidas rahvahulka läbis kuninganna hääle väge kuuldes värin. *Soovin, et mind saadaks ta häälel*, mõtles Ani, *mitte plekiline taskurätt*. Rätt tundus õhuke ja soe. Ta pigistas seda ja soovis, et see oleks enam kui meene, soovis, et see tõepoolest suudaks kuidagi endas kanda turvalisust, kodu ja emaarmastust.

Saatjaskond oli sadulas ja ootel. Ani pistis räti pihiku vahele ja ronis Falada selga. Tema, kes ei olnud palee peavärvavatest kunagi väljunud, pidi teed näitama. Ema seisis nende kõrval, sama sirgelt kui kivipost. Taas mõtles Ani, *kui kaunis ema on ja kui teistmoodi mina olen*. Kuid nüüd tundis ta esmakordselt ka igatsust – tunnet, mis paisus rinnus nagu algav haigutus – lahkuda ja saada lõpuks selleks, kelleks ta pidi saama.

Edelas ootas metsatee – võibolla leiab ta sealt oma küsimustele vastused. Ani surus jalgadega Falada külgedele ja too alustas kiiret kõnnakut. Ta kuulis peamajapidajanna kaeblevat nuttu, mis kõlas kui leinaja lauluviis. See järgnes neile kuni käänakuni, mil laul kustus sama kiirelt kui küünlaleek märgade sõrmede vahel.

Oli varajane tund. Vähemalt kahe vankritäie aaretega tundis Ani end rohkem saagiga minemahiiliva vargana, kui kihlatu poole teel oleva printsessina. Üksi rühma eesotsas ja paleeseinte kaitsvate seinte vahelt väljas tundis ta end haavatava ja kurvana.

Kui nad jõudsid väljapoole välimisi paleemüüre ja olid peateel mitu tänavavahet edasi jõudnud, tõmbusid Ani ja Falada tagasi ja lasid Talonel etteotsa tõusta. Vahtkond moodustas ta ümber kolmnurga ja nende ratsudest moodustuv müür lohutas Anit. Selia ühines temaga kolmnurga keskel. Selia hobuse turjakõrgus oli Falada omast kolme käelaiuse jagu madalam, mistõttu pidi ta oma käskijannaga kõneledes ülespoole vaatama.

„Kroonprintsess, me jõuame õhtuks linnapiirile, ja saame õhtustada ja ööbida kohe linnaväravast välja jäävas trahteris, mida kutsutakse Siniseks Hiireks. Ungolad soovivad eriti sealset lihapiirukat. Ta ütleb, et kui me ainult töötlemata reisimoona tarbima hakkame, tunneme heast trahteritoidust puudust.”

„Ungolad?”

Selia osutas Talone kannul sõitvale vahile. Tolle juuksed olid pikemad kui paljudel teistel ja olid põimitud kahte kollasesse vabalt langevasse palmikusse. Ta ei paistnud isegi hobuse turjal pikakasvuline, kuid ta õlgade laius ja sõdurikuuest ning vestist läbikummuvad muskulis käsivarred ja suured rinnalihased ei jätnud kahtlust, et tegemist on sõdalasega. Ta pööras pead, justkui oleks ta oma nime kuulnud. Ani vaatas kiiresti mujale.

„Uhh, mul on nii hea meel, et saime lõpuks kõik seljataha jätta ja teele asuda. Kas sul ka?” küsis Selia.

Selia oli indu täis ja ta tegi sõidu ajal muretuid tähelepanekuid. Ühel või kahel korral õnnestus tal Ani naerma ajada. Hommik tundus peaaegu meeldiv. Ani silmitses ja kuulatas kõiki linna imeasju – laia alleed ja okstena hargnevaids kitsaid tänavaid, sepikodadest kostuvat kõminat ja kaubitsejate hüüdeid, rautatud hobuste kabjaklõbinat munakivisillutisel ning kõiki inimesi, kes oma töö jätsid või aknast välja vaatasid, et ta möödumist näha. Miks ta ei olnud oma emale kunagi peale käinud, et teda lubataks linna külastada? Ta paleeseinte vahele lukustatud elu tundus närb ja tuhm.

Nad jõudsid Sinisesse Hiirde ööhakul. Ingras võttis Anile õhtustamiseks eraldi toa. Kui Talone, Ingras ja Selia teda läbi suure saali saatsid, vaatas Ani igatsevalt suurt tuld, trahterilaulikut ja tundmatut rahvamassi. Ta mõtles, et palub luba koos ülejäänud saatjaskonnaga allkorrusel einestamiseks, kuid teadis, et kuningannale ennastalgavalt ustav Ingars keelduks.

Paistis, et ka Selia igatses suure saali melu. Kogu õhtusöögi vältel vaatas ta ust ja trummeldas sõrmedega kaasa läbi seinte kostvale laulule.

„Selia, kui sa soovid, võid allkorrusele minna,” ütles Ani.

Ta naeratas. „Ah, ma olen sadulas sõitmisest liiga kange, et puupinkidel istuda. Pealegi ei taha ma sind üksi jätta.”

„Sa oled hea sõbranna.”

„Mmm,” vastas Selia ja tümpsutas jalga rütmi taktis kaasa.

Ani märkas, et Selia tundus sel ja kõigil öödel, mil nad trahterites öömajal olid, kuidagi kibelev. Päeva ajal oli ta kõrgendatud meeleolus ja jutukas, kuid ta tundus pahandavat, kui nad teekonna pooleli pidid jätma.

„Ma läheks võimalusel otse sinna,” ütles ta ükskord.

Ani ei mõistnud miks Selia kohalejõudmist nii õhinal ootab. Tema jaoks tähendas teekond vabadust ja uusi vaatepilte, kuid teekonna lõppemine tähistas taas aega, mil ta peab printsessi osa täitma ja selles paratamatult läbi kukkuma ning samuti abielu... kellegagi.

Ta on kindlasti võdisevail jalgeil varss, ütles Ani, või vana ruun, kes ilastab ja kellele tuleb kaeru käest sööta.

Falada tunnustas öeldut narritava sabasähvatusega vastu kandu, kuid ei vastanud. Ani teadis, et niikaua kuni ta Faladat harjab, toidab ja võrratutele jalgu sirutavatele sõitudele viib, ei hooli hobune sellest, kellega Ani abiellub.

Kolm päeva pärast paleest lahkumist jättis seltskond linnaasulad selja taha ja jõudis rulluvale madalmaale, kus lausid taluhoonete ja väikeste linnakestega pikitud nisu- ja maisipõllud ning heinamaad. Õhk oli kuiv ja magusalõhnaline ning seltskond oli heas tujus.

Igal õhtul peatusid nad niipea, kui mõne võõrastemajani jõudsid ning aeg-ajalt olid nad ainsad külalised. Neil õhtutel lubas Ingras Anil koos teistega suures saalis einestada. Yulan, Uril ja mõned teised olid lärமாகad ja laulsid rändlauliku puudumisel ulakaid laule. Ingras kannatas selle punastades välja ja lubas Anil isegi õlut mekkida, kuid see ei maitsenud viimasele üldse. Vahiülem Talone ei vaigistanud mehi enne, kui ta tundis nagu taltsutamata laste isa, et mööbel on ohus või tund väga hiline. Neil õhtutel märkas Ani, et Selia ja Ungolad veetsid tihti aega omavahel juteldes. Kord nägi ta kuidas Ungolad Selia kätt harjumuspäraselt silitas.

Pärast kaht nädalat hakkas maapind tõusma ja kaskede sekka ilmus hajutatud männi- ja kuusesalke. Talumaju enam ei olnud. Maad kattis metsik heinamaa ja lillad kanarbikulaigud, mis nägid välja kui äsjatekinud verevalumid. Horisondil kõrgus tume laik, suur roheline, pime meri, mis nende raja uputas. Vasemal kerkisid mäed, mille külgi mööda puud kõrgustesse turnisid, jättes paljaks vaid hallikivised tipud. Paremalt ulatus avar madalma kaugele lõunasse. Kuid neist eespool, idas ja põhjas, uppus maa täielikult metsamassiivi alla.

Metsaservale lähenedes muutus seltskond vaikseks. Ani heitis viimase pilgu selja taga laiuvale sõbralikule madalmaale – sügav hingetõmme enne sukeldumist. Ta tundis endal puude jahedat varju ja värises.

Esimene päev metsas tundus samamoodi venivat, kui tee millel nad rändasid – täis uusi hääli, lõhnu ja sellist kitsikustunnet, mis ei tundunud meeldivana nagu siledate paleeseinte ja trahterite kivisaalide oma. Suurem osa seltskonnast ei olnud kunagi metsas käinud ja seetõttu heitsid nad metsikusse pimedikku ebalevaid pilke ning nende meeltes segunes mändide magus lõhn lugudega tumedatest tegudest ja ebaloomulikest olevustest. Kui hämarus aeglaselt õhtupimeduseks muutus, märkas Ani, et üha enam vahte hoidis käsi vaistlikult mõõgapidemel.

Sel ööl magasid nad esimest korda lageda taeva all. Ingras käskis printsessile püstitada väikese telgi, mis oli laagris ainus. Isegi igihalja katuse all kohtles ta Anit nii nagu tolle ema seda soovinud oli. Metsikus looduses tundus kullast karikast joomine Anile tobe ja ta arvas, et ka ülejäänud seltskonnale, kuid ta oli teenindamisega harjunud ja ei hakanud vastu vaidlema. Selia aitas tal telgi varjus lahti riietuda ja tegi siis omale aseme välja ukseava alla.

„Siia mahub kaks aset,“ ütles Ani, kuigi tegelikult polnud see päris tõsi.

„Mul pole siin häda midagi, kroonprintsess,“ vastas Selia.

Ani heitis oma telgi veidras eraldatuses asemele – seinad, mis teda ümbritsesid olid kõigest paberipaksused. Ta kuulis kuidas Falada kusagil läheduses ringi liigub.

Falada, laagri hobusteülem tahtis, et ma su koos teistega kinni seoksin.

Ma ei jookse minema.

Ma tean, ütles ta. Mina ka mitte.

Öö oli jahe. Päeval valitses maailmas suvi, kuid öö kastis end endiselt kevadõhu allikasse. Ani tundis kivist maapinda isegi läbi magamismati ja selle jahedus muutis ta luud-liikmed kangeks. Puud tegid hääli mida ta kunagi kuulnud ei olnud, sisisedes ja ohates nagu mingit uut sorti loom. Tuul puhus läbi telgi ukseava ja paitas ta põske, virgutades teda talle tundmatute sõnadega.

Esimestel päevadel olid Selia ja enamus teisi kaaslasti metsavarjudest vaigistatud. Kuid Faladat mets ei kohutanud ja varsti nakatus ka Ani tema meeleollu. Talle meeldis puudest ümbritsetud olla, sest nende vahetu läheduse turvalisus segunes avatud

võimalustega. Kaste toitit sammalt ja samblikku, puud kriiksusid ja ägasid kasvuvaludes ja okkalistel okstel jutustasid linnud. Ani pingutas nende vadina tabamiseks kuulmist ja oli õnnelik, sest ta mõistis neid. Ta ei teadnud, mis linnud need on, kuid nende keel oli nii sarnane paleeaia varblaste omaga, et tundus, nagu räägiks keegi sama keelt teise aktsendiga. Peale lindude hakkas märke leiduma ka teistest loomadest – hooti nähti rebaseid, punahirvi, metssigu ja korra ka hunte.

Nad olid metsas veetnud vaid nädala, kui Falada Ani üles äratas ja ütles: „*Marutõves hundid! Nad liiguvad laagri poole.*”

„Hundid! Marutõves hundid!” Ani pugest hüüdes telgist välja. Öövaht raputas end ärkvele ja müksas jalaga parimaid vibumehi. Nood hõõrusid silmi ja seadsid vibud laskevalmis.

„Kus?” küsis vaht uniselt ja umbusklikult.

Falada ütles Anile ja ta osutas. Teised hobused muutusid rahutuks ja püüdsid vabaks saada. Sagin äratas laagri ja kõik tõusid asemel istuli ning vaatasid kaugusesse, mis pilkases pimeduses ei olnud ei lähedal ega kaugel. Kusagil seal miskit liikus, üks vari teise järel.

Vari hüppas. Kustuva tule valgel paistsid silmad ja hambad. Äkki läbistas varju kõri tuulekiirusel lendav kahvatu nool ja ta langes esimese vibuküti jalge ette. Terava nooltevilina saatel niideti pimeduses maha ka hundi kaks kaaslast ja sellele järgnenud pikas vaikuses ohkas keegi kergendatult.

Järgmisel hommikul märkas Ani kuidas paljud vahid vaatasid teda samasuguse ettevaatusega, mis paistis nende silmist metsa pimedatele sügavustele mõeldes.

Ma arvasin, et nad on tänulikud, ütles Ani.

Falada norsatas ja kaapis laisalt kivi. Tema arvates ei olnud inimesed kunagi mõistlikud.

Ani sõitles iseendaga. See, et nad olid Kildenreest lahkunud, ei tähendanud, et need kaaslased on tema loomadega rääkimise anni suhtes paremini meelestatud kui kahvatu jumega lapsehoidja. Pruunitähniline metsalind vilistas Ani möödumisel. Ani vaatas maha ja keeldus kuulatamast.

Mõni päev hiljem tundis Ani kuidas pinge viimaks lahtub. Taas kostus meeleolukat vestlust ja naeru ja enamasti oli selle keskmes Selia. Mitmed vahid soovisid

Selia läheduses sõita, Ungolad kõige enam. Ani täheldas, et ta sõitis tihti Seliaga kõrvuti ja leidis põhjusi ta puudutamiseks – noppides ta seelikult männiokka või uurides käel olevat kriimustust. Ani lootis, et romanss teeb ta ustavale õuedaamile reisivaevad tasa.

Ani oli teistest Faladaga vestlemiseks maha jäänud, kuid lakkamatut naeru kuuldes sörkisid nad lõbusa salgaga ühinemiseks ettepoole. Niipea kui ta lähenes jäi naer vakka. Tema poole ei vaadanud keegi.

„Kas ma jäin heast naljast ilma?” küsis Ani.

„Ei, ei jäänud,” vastas Selia.

Üks vahtidest ütles Ungoladile midagi, mida Ani ei kuulnud. Kõik teised vaikisid.

„Päevad on palju soojemad,” ütles Ani.

„Jah, printsess,” vastas vaht Uril.

„Tuuleõhk on meeldiv, kas pole?”

„Kui te nii ütlete, printsess.”

„Mmm.”

Segaduses Ani vaatas Selia otsa. Õuedaam vaatas korraks üles ja kehitas vaevumärgatavalt õlgu, tahtes justkui öelda, *mida sa minust soovid?* Jahedalt pööras ta pilgu mööduvatele puudele nagu Anit polekski olemas.

Ani kortsutas kulmu ja püüdis meelde tuletada kõike, mida ta sel päeval teinud ja öelnud oli. Kas ta oli Seliat ja pooli saatjaskonna liikmeid tahtmatult solvanud? Nad ei saanud ju endiselt selle üle pahased olla, et ta teadis huntide tulekust varem kui nemad. Ükski põhjus ei tundunud mõistlik ja vaikus muutus talumatuks. Lõpuks nõõtas ta Falada sörgile. Kohe kui ta oli rühma juurest lahkunud, algas vestlus taas ja Selia kaunis naer kõlas kaugele. Anil tõusid pisarad kurku ja ta ümises vaikselt enda rahustamiseks.

Nagu alati sõitis seltskonna eesotsas Talone, kes jälgis oma tulise pilguga kõike ümbritsevat nagu ootaks ta iga hetk röövlite rünnakut. Ani palus Faladal tema kõrval kõndida. Talone vaikimine pani Anit mõtlema, kas ta oli teda solvanud samamoodi kui teisi, kuid varsti alustas too vestlust.

„Ma ei tea kas te mäletate, printsess, kuid me oleme ka enne kahekesi olnud.” Ta vankumatu ilme pehmenes veidi, kui ta oma naljatleva küsimuse peale kulme kergitas.

Ani üritas meenutada. Ta oli nii harva üksi olnud.

„Ma arvan, see oli üks kümme aastat tagasi.”

„Ohh,” ütles Ani, „kas see olid sina, kes mind luigetiigi kaldalt koju viis?”

„Just nii. Te olite väga noor. See hirmutas mind, kuidas palavikulised külmavärinad te õblukest keha laastasid. Võtke teadmiseks, printsess, et vapral sõduril ei ole kunagi lihtne tunnistada, et ta hirmu tunneb.”

„Ma jätan selle ülestunnistuse meelde, juhuks kui mul kunagi vaprat sõdurit vaja läheb,” ütles Ani naljatlevalt.

„Jah, kui oht on selline, mida saab mõõgaga kõrvaldada, olen teie jaoks olemas.” Ta naeratas Anile ja pöördus kiirelt tagasi teed jälgima.

„Sa oled alati valvas,” ütles Ani.

„Mmm. Nii pikal teekonnal on selline maa-ala täis ohte. Kui läbi Bavara mägede tehtaks tee, oleks Bayernisse jõudmine kahe nädala küsimus. Kuid metsatee läheb ringi ümber mägede. Mets ise on täis mäekurusid ja nende vältimine muudab tee veel kaks korda pikemaks. Sirgem tee ületaks mitmeid sildu.”

Talone rääkimise ajal jõudsid nad kohani, kus tee keeras järsult vasakule ja ülespoole, ronides üle pika mäeharu ning selle ja järgmise haru vahel langes maapind kitsasse ja sügavasse kuristikku.

„Mäekuru paremal, mägi vasemal,” ütles Ani.

„Metsas leidub palju tasast maad, kuid tõusud ja langused on ettearvamatud.”

Anile ei tundunud mets ohtlikuna, lihtsalt sünge ja mõtisklev. Ta kadestas pikkade paksutüveliste kuuskede jäävust, mis olid ühes paigas püsinud mitmeid põlvkondi. Tema enda perekond oli alati elanud Suure Linna Orus. Oma sugupuus oli ta esimene kroonprintsess ja esimene, kes orust lahkus ja metsa nägi. Ta soovis, et see oleks olnud tema enda valik, et ta oleks selline inimene, kes öövarjus hobuse varastab ja seiklema läheb, mitte selline, kes talle pandud kohustustele tuimalt alistub.

See teekond on pikk, ütles Falada. Kui kaua veel kohalejõudmiseni aega kulub?

Veel nädalaid, vastas Ani.

Tee kõrval laiuvast kuristikust puhus soe tuuleke ja sasis nende juukseid ja lakka. Falada sähvas selle peale sabaga ja kõndis veidi kiiremini.

Sel õhtul voolas tee lähedal oja ja Talone otsustas vara laagrisse jääda. Sellest oli nädal, kui nad viimati voolavat vett leidsid. Nende veetünnid oli peaaegu tühjad ja seltskond oli tolmust, haisust ja hobusekarvadest ärritunud. Ingras tõi Ani telki metallist pesupali ja käskis talle vanni jaoks vett soojendada. Samal ajal kui Ani oma õhkõrnas

eraldatuses kuuma vanni võttis, matkas ülejäänud saatjaskond enda ja oma riiete küürimiseks mägede sulaveest tekkinud oja kaldale, Selia üles- ja mehed allavoolu. Talone määras Ani valvuriks Ishta, pika nina ja esiletungiva ninaotsaga kõhna mehe. Paistis, et Ishta ei olnud pesemisest ülemäära huvitatud.

Enne teiste tagasijõudmist läks pimedaks. Ani kuivatas tule ääres juukseid ja ootas. Ishta seisis teisel pool lõket. Valgus muutis ta näo oranžiks ja jättis põselohud varju. Ani kuulis kuidas ta noaotsaga küünealuseid puhastab.

Kui ta rääkis, kõlas ta hääl tasaselt ja selle toon tundus naiselik. „Kuidas printsessile meeldib omaenda pisikeses telgis mõnuses soojas vees kümmelda?”

See on meeldiv, tänan küsimast,” vastas Ani veidi rahutult.

„Mmm.” Ta astus sammu lähemale. „Sulle meeldib printsess olla?”

„Ma ei tea. Ma lihtsalt olen. Kas sulle meeldib mees olla?”

Mees kõndis tema juurde – kuivanud männiokkad krudisesid ta jalge all kui purunev klaas – ja kükitas Ani kõrvale. Ta nõjatus lähemale. Ani pulss hakkas taguma.

„Kas sulle meeldib, et ma mees olen?” Ta naeratas. Ta hambad paistsid juurtel mädanevat.

„Mine eemale,” sosistas Ani. Kuid Ishta ei liikunud paigast. Lähedalt oli ta ilme irvitav, ebainimlik, lausa relvana lõikav, hingeõhk täis inetuid lubadusi. Ani pigistas oma juukseharja mõlema käega – ta ei suutnud sellest lahti lasta, meest eemale tõugata ega ennast püsti ajada. Ta ei olnud end kunagi sel viisil tundnud – abituna, üksi, läheduses mitte ühtki teenijat, ukse taga mitte ühtki valvurit. Polnud ustki. Kuid oli mees, kes tuli liiga lähedale.

„Mine eemale, Ishta,” ütles ta uuesti, kuid ta hääles oli sama vähe oma ema võimu, kui haraka kädistamises. Ishta irvitas.

Alustaimestikust kostus raginat ja tasast naeru. Laagrisse sisenes rühm pesemisest säravpunaste nägudega vahte ning Ishta tõusis ja jalutas rahulikult eemale. Talone lisis tulle oksid ja istus Ani kõrvale. Ani pööras pilgu oma värisevatele kätele.

„Printsess, kas juhtus midagi?”

Ani asetas oma juukseharja istepalgile ja pani käed sõrmseongusse. „Minuga on kõik korras.” Ta ei olnud kunagi kogenud, et keegi võiks talle haiget teha – ja seda nautida. Selle uue teadmise valguses vaatas ta Talonet kahtlustavalt. Tema oli Ishta talle valvuriks määranud. Kas ta teadis? Kas ta võib teda usaldada? Kes kaitseks teda omaenda valvurite eest?

Ani suundus telgi poolde, kobades pimedas sussis varvastega kive ja väljaulatuvaid juuri. Selia tegi telgi kõrval endale magamisaset. Hämärukes paistsid ta märjad juuksed helendavat.

Ani istus Selia tekinurgale, tõmbas põlved lõua alla ja lootis vestelda. *Just juhtus midagi*, tahtis ta öelda. *Midagi veidrat, ja ma tahtsin sulle rääkida*, ütles ta, kui Selia tunduks jututujus ja nad saaksid vestelda samamoodi nagu siis, kui nad kodus tundide kaupa rõdul istusid ja Selia ta pikkadesse juustesse õlisid harjas ning kuulujutte edastas, mis kõõgist mööda treppe ülakorrusele lipsasid või jõude istuvate õuedaamide suust kõlasid, kui saladuses hoidmise tötused olid tikkimise tuidimuses soikunud. Ani igatses nüüd seda aega, lohutust mida lobisemine pakkus, ja sooja tekki õlgade ümber, mis hoiaks eemal selja taga laiuva raske pimeduse. Ta ootas Selia järel, kellele meeldis jutuajamisi omil tingimustel alustada. Selia lõpetas aseme tegemise. Ta seisis vaikides oma padja kõrvale.

„Kuidas su vanniskäik oli?” küsis Ani.

„Külm.”

„Oh, ma olen nii mõtlematu, Selia. Sa peaksid vanni võtma laagris, soojas vees.”

„Sa mõtled, et sinu kasutatud, leiges vannivees? Kes õuedaamile ikka vett soojendamaks hakkab? Ei aitäh, ma pigem kümbelen ojas.”

„Selia, kas sa oled vihane?”

Selia pööras end tema poole, kuid kuna oli kuutõusu eelne pimedus ja nad olid tulest liiga kaugel, nägi Ani vaid põse kahvatut piirjoont ja ühest silmast peegelduvat helki.

„Ei, loomulikult mitte, kroonprintsess,” ütles Selia. Ta hääli oli taas tavaline, rõõmsameelse varjundiga, meeldiv ja loomulik.

„Kui me Bayernisse jõuame,” ütles Ani, „on seal õnneks taas soe vesi ja voodid.”

„Väga tabav tähelepanek, kroonprintsess.” Ta hääli oli endiselt ühtlane ja viisakas. „Kuid ma usun, et Bayernis ootab mind palju enam kui vaid vesi ja hanesuled.”

„Mida sa sellega mõtled?”

Selia ei vastanud. Keegi lüas tulle puid ja ootamatult saabunud valguskumas nägi Ani Selia nägu. Ta pilk oli suunatud laagri teise serva. Ani pöördus. Tule kõrval seisis Ungolad ja silmitses Anit. Tema näol paistis muie.

2. TÕLKEANALÜÜS

Tõlkeanalüüs jaguneb kaheks peatükiks. Esimeses on toodud probleemsed sõnad ja väljendid ning teises tõlkimisel raskusi valmistanud erinevad kõnekujundid.

2.1 Probleemsed sõnad ja väljendid

2.1.1 Inimkehaga seotud väljendid

Lähtetekstis on mitmeid inimkehaga seotud väljendeid, mille tõlkimine tekitab probleeme, mõned vähemal, teised suuremal määral. Mitmel juhul oli tegemist väljenditega, kus täpne tähendus oli mõnevõrra hägune – sõltuvalt kontekstist tuli leida sihttekstiga kõige paremini haakuv vaste (vt „Tabel 1”, esimene tulp). Samuti oli juhte, kus asendasin lähtekeeles kehaosaga seotud tegevuse sihtkeeles teise kehaosaga seotud tegevusega, peamiselt väljendi parema sobivuse tõttu (vt „Tabel 1”, teine tulp). Ka oli autor kasutanud kirjeldustes selliseid väljendeid, mis kõlavad lähtekeeles loomulikuna, kuid mis tõlkimisel tekitavad raskusi (vt „Tabel 1”, kolmas tulp).

1	2	3
<i>smooth face/expression</i>	<i>blinked</i>	<i>her heartbeats shook her body</i>
<i>wincing</i>	<i>slapped her mouth</i>	<i>her heart beat on her burned</i>
<i>poised</i>		<i>tongue</i>
<i>serene demeanor</i>		
<i>dry voice</i>		

Tabel 1

Järgnevalt toon ükshaaval ära tabelis esitatud väljendeid sisaldavad laused ja nende tõlked ning lisan ka põhjenduse, miks ma ühe või teise tõlkevaste kasuks otsustasin.

Nagu juba öeldud, on „Tabel 1” (lk 42) esimeses tulbas mõnevõrra hägusa tähendusega väljendid, mida võib mitmeti mõista, kuid tõlkimisel tuleb siiski leida konteksti sobivaim vaste.

Smooth face/expression

He was as tall as his very tall mother, and his face was smooth and controlled like hers.

Ta oli sama pikk kui nende tõeliselt pikakasvuline ema ja ta **ilme oli** sama **mittemidagiütlev** ja vaoshoitud kui temal.

The queen looked up at Ani, her expression forcefully smooth.

Kuninganna pööras pilgu Anile ja hoidis **näoilme sunnitult mittemidagiütlevana.**

Kui otsida väljendile *smooth face* tähendusi, on esimene seos kortsuvaba nägu, kuid see on iseloomustus, mis lähteteksti situatsiooni ja olemusega kindlasti ei haaku. *Thefreedictionary* kombineerib sõnad *smooth* ja *face* ning annab omadussõnalise vaste: „*smooth-faced - lacking hair on the face – a smooth-faced boy of 14 years*”. Arusaadavalt ei sobi ka see vaste, sest kuningannal siiski kirjelduse järgi habet ei ole. Selguse toob lauses esinev teine omadussõna *controlled*. Esimese näitelause struktuurist lähtub, et omadussõnu *smooth* ja *controlled* tuleb vaadelda koos ja arvestada, et neil on sarnane tähendus. Appi tuleb ka *Urbandictionary*, mis annab sõna *smooth* üheks vasteks: „*the strict avoidance of any sudden outburst in emotion or reaction to situations that would normally*

elicit unsmooth behavior.” Üldjoontes selline kirjeldus teksti kontekstiga sobib ja nii järeldeb, et mõeldud on emotsioonide varjamist – seega olen sihtteksti näoilmet kirjeldavateks vasteteks valinud sõnad *mittemidagiütlev* ja *vaoshoitud*.

Winc

Järgnevas lauses on situatsioon selge, tegemist on (kohe juhtuvast) füüsilisest aistingust tekkinud reageeringuga.

*The queen **winc**ed first, then stabbed her third finger with the brooch pin.*

Kõigepealt kuninganna **võpatas** ja torkas siis prossi nõelaga oma keskmisesse näppu.

Järgmistes lausetes seisneb situatsioon aga selles, et peategelane tunneb end kohmetult ja ei tea millest rääkida.

*"Um, thank you, yes." Ani **winc**ed.*

„Ee, tänan küsimast, olen küll.” Ani **niheles**.

*"Yes," she said again, and **winc**ed again, conscious of just how dim she sounded.*

„Jah,” ütles ta uuesti ning taibates, kui juhmilt see kostab, **niheles** taas.

Sellisel juhul tundub sihttekstis sõna *võpatas* kohatuna, sest me ei kujuta ette, et keegi äkitselt keset vestlust jutu peale võpatab, sellist reaktsiooni oleme harjunud seostama mingi füüsilise aistinguga või sellega, kui keegi ehmatab. Antud situatsioonis ei leia aset neist kumbki, seega otsustasin siinkohal sihttekstis kasutada loomulikumana tunduvat reageeringut.

Kui vaadata sõna *wince* teisi tähendusi, siis Festartist saame vasteteks veel ka *nägu krimpsutama, kõssi tõmbuma ja grimass*. Kui nendest vastetest lähtuda, võiks sihttekstis kasutada sarnast väljendit *kulmu kortsutama*, sest see ei ole nii tugeva tähendusega kui Festarti vasted – näiteks grimass keset vestlust oleks siinkohal väga ebaviisakas reaktsioon, mille olemasolu siiski lähtetekstis tegelaste reageeringus silma ei hakka. Samas väljendiga kulmu kortsutama seostub pigem pahane olek. Tegelane on küll pahane, kuid enda peale – kulmu kortsutamine seondub sihtteksti lugejal aga võib-olla teiste peale pahandamisega.

Thefreedictionary annab *wince* üheks tähenduseks ka järgneva tegusõnalise vaste: „*move so as to change position, perform a nontranslational motion*”. Selle definitsiooni kohaselt on liigutus pea märkamatu ning ei oma tõlgendatavat tähendust. Sihtkeelne vaste võiks seega olla *nihelema*. See sobiks ka hästi konteksti – ebamugava vestluse ajal kiputaksegi nihelema.

Poised

*Her little girl was pretty and **poised**, with hair already to her waist.*

Ta väike tütar oli kena ja **väljapeetud** ning ta juuksed ulatusid juba vööni.

Sõna *poised* vasteks annab Festart *tasakaalukas, tasakaalus*. EKSS annab ka täpsema seletuse: „ennast valitsev, rahulik; läbimõeldud. Tasakaalukas inimene.” Sünonüümisõnastiku variandid oleks veel *häirimatu, kõigutamatu, külma kõhuga* jne. Nende variantide taustal on hästi näha kontrast näitelause ja sellele järgneva teksti vahel. Nimelt kirjeldatakse, kuidas tegelane, keda nüüd iseloomustatakse sõnaga *tasakaalukas*, oli varemalt lausa kurikuulus jonnipunn.

Otsustasin sõna *tasakaalukas* asemel kasutada tõlkevastena sõna *väljapeetud*, mis nüüdset daamilikkust ja seega ka kontrasti samuti hästi esile toob.

Serene demeanor

She glanced at Selia, but her lady-in-waiting's serene demeanor gave no clues as to how to respond.

Ta heitis pilgu Seliale, kuid ta õuedaami **tüüne ilme** ei andnud vastuse suhtes mingeid vihjeid.

Festart annab sõna *serene* vasteks *häirimatu, rahulik* ja sõna *demeanor* vasteks *käitumisviis*. Sõna *serene* puhul olen siiski otsustanud sünonüümi kasuks, mida seostatakse tavaliselt merega – *tüüne*. Leian, et siinset konteksti ja tegelase iseloomu arvestades on see sobivaim vaste. Kuna otsustasin sõna *demeanor* tõlkida kui *ilme*, mis ka teatud viisil annab edasi käitumist, siis saingi kokku väljendi *tüüne ilme*, mis on sihtkeeles ka kasutusel.

Dry voice

/.../ her toddler's voice as dry and delicate as a sparrow's call.

/.../ ta lapsehäääl oli sama peenike ja õrn kui värvukese hüüd.

Selles lauses tuleb omadussõnale *dry* vaste leidmisel taaskord arvestada mitte ainult nimisõnaga, mida ta iseloomustab (*voice*), vaid ka teise omadussõnaga (*delicate*) ja ka lauses esineva võrdlusega (*as a sparrow's call*).

Sõnapaarile *dry voice* leiab Merriam-Websteri sõnaraamatust järgneva seletuse: „*lacking smooth sound qualities – a dry rasping voice*”. Siinkirjeldatu kohaselt iseloomustab sõna *dry* kähedat häält, mis aga ei sobi kuidagi kokku teise omadussõnaga *delicate*, ega sellega, et häääl sarnaneb varblase omaga. Teistsuguse seletuse leidsin *Thefreedictionary* sõnaraamatust: „*unemotional, cool, impassive, cold, phlegmatic, unfeeling, undemonstrative, unexcitable – the solicitor's dry voice*”. Nende sõnadega seostub aga pigem negatiivne ja nii ei saa ka siit sobivat vastet.

Lõpuks otsustasin ise varblase säutsumist kuulata ja selle põhjal omad järeldused teha. Sain aru, et autor ongi mõelnud sõnaga *dry* kuivust, sest varblase laul ei ole kõlav, vaid jätabki mulje kuivusest. See on muidugi individuaalne arvamus ja kuna sihtkeeles väljend *kuiv hääl* on ka pigem negatiivne, sest sellega seostub pigem kraaksumine, otsustasin valida sellise omaduse, mis on selgesti äratuntav ja neutraalne. Selleks osutus omadussõna *peenike*.

Teiseks toon ära väljendid, mille puhul olen asendanud lähtekeelses lauses oleva kehaosaga seotud tegevuse sihtkeeles teise kehaosaga seotud tegevusega („Tabel 1”, teine tulp (lk 42)).

Blinked

*Selia looked up at her and **blinked**,
unaccustomed, it seemed, to even that
much of an outburst from her mistress.*

Selia vaatas teda **suud maigutades** –
paistis, et ta ei olnud harjunud
käskijannalt kuulma nii tühistki
sõnavalingut.

Merriam-Webster annab sõna *blink* üheks vasteks „to look with surprise or dismay”. Sihtkeeles on samuti väljend, mis edastab jahmumist ja üllatust silmadega – selleks on *suuri(l) silmi(l)* (EKSS). Siiski ei tundunud see variant mulle parima lahendusena ja otsustasin hämmeldust sihtkeeles edastada väljendiga *suud maigutama*. Pealegi seostub sõnavaling pigem suuga kui silmadega ja nii tekib tekstis loogilisem seos.

Slapped her mouth

*The queen **slapped Ani's mouth**.*

Kuninganna **andis Anile kõrvakiilu**.

*Instinctively, Ani covered her **mouth** with
a trembling hand.*

Ani tõstis vaistlikult väriseva käe **põse**
kaitseks.

Niipalju kui otsingumootorist Google väljendile *slapped mouth* vasteid leiab, iseloomustavad need kõik meie mõistes kõrvakiilu. Ühestki teisest siinkasutatud ingliskeelsest sõnaraamatust sõnade *slap* ja *mouth* koosesinevat versiooni ma ei leidnud. Kuna esimese lausega on hiljem seotud teine, kus peategelane taas emaga tülitseb ja seal kunagi esinenud füüsilist karistust kardab, olen asendanud seal sõna *suu* sõnaga *põsk*, sest kõrvakiil on suunatud põse pihta.

Kolmandana analüüsin veidi pikemaid keha iseloomustavaid kirjeldusi, mis kõlavad lähtekeeles loomulikuna, kuid mis tõlkimisel tekitavad raskusi („Tabel 1”, kolmas tulp (lk 42)). Otsetõlge ei sobi ja samuti pole tegemist lähtekeeles kinnistunud väljendiga, millele saaks otsida sihtkeeles kinnistunud vaste.

Laused kus väljendid esinesid:

Her heartbeats shook her body

*Her heartbeats shook her body, and she
stood in silence awhile /.../*

Ta süda trummeldas ja ta seisis veidi
aega vaikuses /.../

Her heart beat on her burned tongue

*She sipped her tea. It was too hot, and she
felt her heart beat in her burned tongue.*

Ta rüüpas teed. See oli liiga kuum ja
kõrvetas ta keelt. Ta süda peksles.

Kuigi esimese lause puhul võib otsingumootorist Google leida inimeste kirjeldusi, kus nad kirjutavad vastava seisundi kogemisest, ei ole tegemist kinnistunud väljenditega, vaid autori keelelise väljendusviisiga. Otsetõlkes kõlaksid need järgnevalt:

„Ta südamelöögid panid ta vappuma ja ta seisis veidi aega vaikus /.../”

„Ta rüüpas teed. See oli liiga kuum ja ta tundis, kuidas ta süda kõrvetatud keelel taob.”

Esimese lause puhul olen otsustanud kasutada väljendit *süda trummeldas*, mis annab edasi südamelöökide tugevust, kuid ei too välja, et tegelane lausa vappus nende käes. Samas siin ongi pigem mõeldud, et süda lööb ebatavaliselt kõvasti – eelpool mainitud inimeste kirjelduste kohaselt on südamelööke tunda terves kehas. Sõna *trummeldas* annab olukorra intensiivsust vägagi hästi edasi ja leian, et siin sellest ka täiesti piisab.

Teise lause mõte seisneb selles, et tegelane kõrvetab kuuma teed juues keelt ja kuna ta tunneb samal ajal ka piinlikkust ja ärevust, on lähtetekstis neid emotsioone väljendatud keelel tuikavate südametuksete abil.

Otsetõlke puhul võib segadust tekitada sihtkeeles esinev fraseologism (täenduslikult kokkusulanud püsiv sõnaühend – EKSS) „süda on keelel”, mille vasteks annab fraseoloogiasõnaraamat „keegi on liiga avameelne, kellelgi on kaldumus oma mõtteid ja tundeid avalikuks teha” ning „keegi räägib pugejalikult, meelitavalt”. Siia ei sobi neist kumbki tähendus. Nooremapoolset lugejaskonda arvestades fraseologism arvatavasti probleemiks ei kujuneks, kuid kuna *süda kõrvetatud keelel taob* ei kõla hästi, siis otsustasin sellist varianti pigem mitte kasutada just viimase toodud põhjuse tõttu.

Eesti keeles on südame kaudu ärevuse edastamiseks näiteks fraseologism „süda on kurgus”, mis tähendab, et „keegi tunneb suurt hirmu, on hirmul, ärevil” (Fraseoloogiasõnaraamat). Kuna lähtekeelses lauses on juba seos südame ja keele vahel ja

kõrvetada saab keelt ning mitte kurku, siis ei hakanud ma sihttekstis teise kehaosa lisamisega segadust tekitama.

Tõlkevariandina kaalusin veel näiteks *tundis kuidas kõrvetatud keel tuikab*, kuid see ei anna edasi tegelase ärevust.

Lahendusena otsustasin välja jätta selle osa, et südame pekslemist kõrvetatud keelel tunda oli ja tegin lihtsalt kaks lauset, mis kumbki annavad edasi neist mõtetest ühe.

2.1.2 Ajaga seotud kujundlikud väljendid

Patterns of stars

Through many patterns of stars, they all spoke to one another, the wind to the hawk, the snail to the stone, the frog to the reeds.

Nad kõik rääkisid üksteisega – tuul kulliga, tigu kiviga, konn pillirooga – ja nii möödus palju taevaseid **tähemustreid.**

Väljend *patterns of stars* tähendab taeva tähtkujusid ehk tähtede konstellatsioone. Siin on viidatud sellele, et möödus palju aega ja seda on tähistatud aegade jooksul muutuvate tähtkujudega. Sellest, kuidas tähtkujud aja jooksul muutuvad, on võimalik lugeda NASA *Space Place* leheküljelt ja seega oleks võimalik kasutada tõlkevastena /.../ ja seda läbi mitmete tähtkujudega toimunud muudatuste.

Selline vaste on aga kohmakas ja ebaselge, seega otsustasin kasutada sõna-sõnalist tõlget, sest tegelikkuses ongi ju tegemist tähtedest moodustavate mustritega – vähemalt meie vaatepunktist. Samuti lisasin sõna *taevaseid*, et välistada sihtkeele sünonüümidest (sõna *täht*) tuleneda võivat segadust.

Many turnings

But after many turnings and many deaths, the languages were forgotten.

Kuid pärast **paljusid aastaid** ja lugematuid surmi vajusid keeled unustustehõlma.

Sõna *turning* tähendab siinses kontekstis *tiirlemist, pöörlemist*, kuid seda mitte otseses mõttes. Kuna on arusaadav, et mõeldud on aja kulgemist, võiks tõlkevaste leidmisel lähtuda loogikast, et maakera tiirleb ümber päikese ja kuna nii loendatakse aastaid, siis võikski olla tõlkevasteks *paljusid aastaid*.

Stars shift

*Yet the sun still moves up and down, and the stars still **shift** in the sky, and as long as there are movement and harmony, there are words.*

Päike aga tõuseb ja loojub ja **tähed** taevas **liiguvad** endiselt ning nii kaua, kui on olemas liikumine ja harmoonia, püsivad ka sõnad.

Nagu näha otsustasin ka siin kasutada sõna-sõnalist tõlget, sest kuigi meie seda tähtede kauguse tõttu ei näe, on ka kõik tähed pidevas liikumises (NASA *Space Place*).

2.1.3 Üleloomulikkusega seotud väljendid

Loo üheks elemendiks on ebatavalised sündmused, mis väljenduvad meie maailma mõistes üleloomulike võimetena ja mille abil saadakse võit vastase üle. Samuti esineb ka

üleloomulikke nähtusi, millest kirjutan lähemalt teises alapunktis. Nende võimete ja nähtuste fantaasiamaailma päritolu osutus tõlkimise seisukohast huvitavaks probleemiks.

2.1.3.1 Üleloomulikud võimed

Üleloomulikeks võimeteks ehk oskusteks on kolm erinevat rääkimise andi, millest ühel tegelasel on tavaliselt vaid üks, aga ühel neist ka kaks. Need annid on: *gift of people-speaking*, *gift of animal-speaking* ja *gift of nature-speaking*.

Sõna *gift* tõlkimisel kasutasin sünonüüme *oskus* ja *and*, vastavalt sellele, kumb paremini lausesse sobis.

Väljenditele *animal-* ja *nature-speaking* oli lihtne vastet leida – teksti lugedes on selge, et nimi annabki otsesõnu edasi, mis võimega tegemist on. Esimese puhul oskab isik rääkida loomade ja lindudega. Kuid see on piiratud – tegelikult oskab see inimene alguses rääkida vaid lindudega, aga tal on potentsiaali mõista ka loomade keelt. Antud raamatus on hobused ainsad loomad, kellega räägitakse. Siiski ei hakanud ma lindudega ja loomadega rääkimist eraldi nimetama, sest ka lähtetekstis on siiski kasutusel üldtermin. *Gift of animal-speaking* vasteks sai seega *loomadega rääkimise oskus*.

Paaril korral, kui andi suhtuti halvustavalt, oli inglise keeles sõna *animal* asemel kasutusel sõna *beast*. Loomadega seoses annab Festart sõnale *beast* mitmeid vasteid: *metsloom*, *elajas*, *lojus* jne. Sõnad *metsloom*, *elajas* ja *lojus* sobiksid kõik, aga siin tuleb vaadata nende sõnade täpset tähendust. Looma kohta öelduna on *metsloom* positiivne väljend – halvustavalt saab öelda inimese kohta (EKSS) – ja seega see ei sobi. Sõnu *elajas* ja *lojus* võib mõlemat halvustamiseks kasutada, siin on aga jällegi vahe selles, kelle kohta midagi öeldakse. EKSS mainib, et *lojus* on vananenud termin koduloomade, harilikult veiste kohta, kuid see pole negatiivne. Alles inimese kohta kasutamisel muutub *lojus*

sõimusõnaks. Sõna *elajas* kohta ütleb EKSS aga järgmist: „(harilikult mingi negatiivse emotsionaalse hinnanguga öelduna): loom. **Jah, üks hunt ole ikka kuri elajas küll!* (E. Kippel)”. Muidugi saab ka seda sõna kasutada inimesele suunatud sõimusõnana, kuid siin on oluline, et see termin on halvustav ka looma kohta. Elajas on kasutusel näiteks lauses:

*After the trouble with your aunt, I worried
that the people would never trust you, that
the rumors of your being a **beast-speaker**
had sunk too deep.*

Ma muretsesin, et pärast pahandusi su
tädiaga ei usaldaks inimesed sind
kunagi, et kuulujutud sinu **elajatega**
rääkimise oskusest on juurdunud liiga
sügavale.

Sõna *nature* kõige üldisem tähendus on *loodus* ja kuna väljendiga *nature-speaking* on mõeldud, et inimene suudab rääkida, tule, tuule või puudega, siis saigi vasteks *loodusega rääkimise oskus*. Siinkohal ei hakanud täpsustama, et tegemist on eluta loodusega, sest loomad ja linnud on juba eluslooduse esindajatena eraldi välja toodud. Samuti tuleb tekstist ilusti välja, milliseid looduselemente selle anni puhul mõeldud on.

Väljendi *people-speaking* tõlkimine oli aga juba keerulisem. Inimestega rääkimine on iseenesest igapäevane suhtlusvahend, kuid siin on mõeldud, et selle anniga inimene oskab inimesi oma jutuga mõjutada, nende valvsust uinutada, panna inimesi enda sõnadesse uskuma. Loos töötab and nii sõnade, hääle kui ka mõjutamisoskuse kaudu. Järgnevad näitelauseid annavad aimu anni mõjuulatusest:

*And people listen to them, and believe
them, and love them.*

Inimesed kuulavad neid, usuvad ja
armastavad neid.

I remember as children it was difficult to

Ma mäletan, et lapsena oli mul su

*argue with your mother – her words
confused me, and our parents always
believed her over me.*

*/.../ at once willing to do whatever Selia
asked /.../*

*Her mother's magic with words was
worming into Ani's mind.*

*Ani felt the crowd shudder at the power in
the queen's voice.*

emaga raske vaielda – ta sõnad ajasid
mind segadusse ja meie vanemad
uskusid alati teda ja mitte mind.

/.../ sest ta oli alati varmas tegema
üskkõik mida Selia palus /.../

Ema võluoskus sõnadega ümber käia
hakkas Ani peas tasapisi võimust
võtma.

Ani tundis kuidas rahvahulka läbis
kuninganna hääle väge kuuldes värin.

Probleemseks osutus sihtkeeles lühikese ja tabava vaste leidmine. Algse variandina kasutasin *oskus panna inimesi kuulama*, kuid kui tekstiga põhjalikumalt tutvusin, selgus, et see jääb lahjaks ja ei haara anniga kaasnevat piisavalt sügavuti. Samuti oli üheks variandiks *oskus inimesi sõnadega mõjutada*. Lõppvarianti jäi siiski *oskus inimesi ära rääkida*, mis on variantidest kõige lühem ja tabavam. EKSS annab ära rääkima vasteks: „kõnekeeles – nõusse rääkima. Algul ajas vastu, aga viimaks laskis ennast ära rääkida.” Oskuse sisu ei avaldu nimes küll nii selgelt nagu teiste andide puhul, kuid nii on see ka lähtekeeles – sisu avaldub tekstis eneses.

2.1.3.2 Üleloomulikud nähtused

Keeruliseks osutus väljendi *first word of a language resting on their tongue* tõlkimine. Tegemist on üleloomuliku nähtusega, mis esineb raamatus kahe sarnase olukorra puhul. Et probleemi paremini selgitada toon kõigepealt ära näitelause.

*Some people are born with the first word
of a language resting on their tongue,
though it may take some time before they
can taste it.*

Mõned inimesed sünnivad nii, et mingi keele esimene sõna lebab neil keelel ja ootab väljütlemist, kuid vahel võib selle sõna lausumisküpsiks saamine aega võtta.

Siintoodud näite puhul on tegemist juhuga, kui sünnib üleloomuliku keeleoskusega inimene. Mingi sõna (ei olnud täpsustatud missugune) on neil sündides keelel (kujundlikult), mis siis tulevikus avab tee üleloomuliku anni ilmnemiseks.

Fraseoloogiasõnaraamat annab fraseologismile „keele peal olema” kaks tähendust: „midagi öelda tahtma, ütlemisvalmis olema” ja „hetkelise mälunõtruse tõttu millegi väljütlemisel takerduma”. Selles tekstis võiks öelda, et inimeste puhul kehtib antud definitsioonist nii „ütlemisvalmis olema” kui ka „hetkelise mälunõtruse tõttu millegi väljütlemisel takerduma”, sest nagu tekstist näha, ei avaldu keeleand kohe – andi aktiveeriv sõna on niikaua ütlemisvalmis, kui see inimesele meelde tuleb ehk siis, kui selleks on õige aeg.

Tekstis oleva väljendi tõlkimise muudab keeruliseks lauseosa *language resting on their tongue* sõnakordus. Siintoodud tõlkes olen ma jäänud mõlemal juhul keele juurde. Esiteks sellepärast, et neil sõnadel puuduvad sünonüümid ja mingi muu sõnastus ei annaks mõtet nii selgelt edasi. Näiteks proovisin kasutada keele kui ihuliikme asemel üldisemat sõna *suu*, kuid sellisel juhul oli raske kogu tekstis väljendit ühtlustada ja samuti, nagu juba öeldud, jäi vajaka mõtteselgusest. Lõppteksti valitud lause võib tunduda veidi kohmakas, kuid mõtteselguse huvides olen siin selle ohvri toonud. Pealegi edaspidi need sõnad enam

koos ei esine, vaid kasutatakse näiteks lihtsalt sõna *sõna* ja ei lisata enam, et tegemist on üleloomuliku võõrkeelega:

*And like me, you were born with a **word**
on your tongue.*

Nagu mina, sündisid ka sina **sõnaga**,
mis su **keele peal** väljaütlemist ootab.

Teine sarnane olukord, kus seda väljendit kasutatakse on siis, kui sünnib hobune. Nendel on aga keelel olevaks sõnaks nende enda hobusekeelne nimi. Kui hobuse sündimise juures juhtub olema loomadega rääkida oskav inimene ja kui hobune sünnihetkel oma nime ütleb ja esimene seda kuuleb ja järgi oskab korrata, moodustub nende kahe vahel side ja nad saavad omavahel mõtete teel rääkida. Siin ei hakanud ma väljendit eelmise olukorra omast eristama, sest algtekstis ei ole seda samuti tehtud ja sellist vajadust ei tekkinud ka sihtkeelde tõlkimisel.

*Horses are born with their **own name** on
their tongue, you see?*

Vaata, hobusel on sündides **keelel**
tema enda nimi.

Kui eelmises väljendi esinemise variandis oli tegemist nii-öelda mäluõtruse ja ütlemissuutluse kombinatsiooniga, siis siin on tegemist vaid viimasega. Sõna on ütlemissuutlus ja esimesel võimalusel ehk sünnihetkel saab see ka välja öeldud. Seega on minu tõlge *keele peal* ja *keelel* täiesti vastavuses teksti mõttega.

2.1.4 Probleemsed sõnad

Probleemseteks sõnadeks on antud tekstis tõlkevasteta sõnad. Sõnad esinesid uudsete sõnapaaride näol, mille on autor moodustanud lähtekeeles olemasolevatest sõnadest. Seetõttu puudub antud sõnadel sihtkeelne tõlkevaste. Sellises autoripoolses teguviisis pole midagi imelikku, sest fantaasial põhinevas maailmas võibki leiduda meie maailmale tundmatut ja seega peab raamatu autor tundmatu edastamiseks välja mõtlema ka mingi nimetuse. Siiski võiks antud sõnade puhul pigem öelda, et autor on lihtsalt andnud ka meie maailmas esinevatele nähtustele teised nimed.

Nendeks sõnadeks on: *nurse-mary*, *gold hawk* ja *key-mistress*.

Nurse-mary

The nurse-marys stood in the nursery doorway and smiled toward the music that came down the corridor like a sigh.

Lapsehoidjad seisid lastetoa uksele ja naeratasid muusika suunas, mis ohkena mööda koridori hõljus.

Sisestades Merriam-Websteri või *Thefreedictionary* lehele otsingusõna *nurse-mary*, ei anna päring tulemusi. Samuti ei leia sobivat vastet otsingumootori Google abil. Küll aga võib eri sõnaraamatutest leida sõna *nursemaid*, mille tähenduseks annab *Festart lapsehoidja*. Leian, et konteksti vaadates on see sobiv vaste.

Sõnal *nurse-mary* on lastelaulule omane kõla, see võib olla ka põhjuseks, miks autor on noortele mõeldud raamatus otsustanud sellist versiooni kasutada.

Gold hawk

*They visited the small gray falcons and
gold hawks when the hunt-master was out
/.../*

Kui jahiülem oli mujal, külastasid nad
väikeseid hõbe- ja **kuldpistrikke** /.../

Maailma linnunimede andmebaasist leiab, et samas lauses oleva *grey falcon*'i eestikeelne nimetus on hõbepistrik, kuid päring *gold hawk* tulemusi ei anna (EOY). Samuti ei leia sellist liiki lindu ka üldistest otsingumootoritest. Sellest võib järeldada, et siin on raamatu autor kasutanud vabadust lisada meie maailmale mitteomaseid elemente, mis siiski ei tundu tekstis võõrana.

Valisin siin sõna *hawk* nagu ka sõna *falcon* puhul vasteks *pistrik*. Festart annab *hawk* vasteks ka veel *kull* ja *jahikull* ning *raudkull*, kuid leidsin, et sõna *pistrik* kasutamine annab tekstile ühtlust ja lisab sujuvust. Muidugi oleks meie maailmale mitteomaste elementide mõttest lähtudes võinud nime tõlkida näiteks kui *kuldkull*, mis oleks andnud kena alliteratsiooni ja muinasjutulise nimega linnu, kuid see sõna on valjuhäälsel väljaütlemisel keerulise palatalisatsiooniga ning näiteks ettelugemisel võib halva häälduse korral jääda arusaamatuks või katkestada lugemise sujuvust.

Key-mistress

*The key-mistress and her daughter, Selia,
passed by the pond on the walk to the
gardens.*

Oma jalutuskäigul aeda möödusid
tiigist **peamajapidajanna** ja tema
tütar Selia.

Tekstis ei ole antud tegelase ülesandeid kirjeldatud ja nii tuleb vaste luua vastavalt nimetusest arusaamisele. Arvestada tuleb kontekstiga – tegelane töötab palees, mis hoonena vajab kindlasti palju hooldust ja selleks on vaja mitmesuguste ametialade esindajaid ning kedagi, kes neile eri ruumidesse ligipääsu tagab. Väljendi *key-mistress* otsene tõlge võiks olla *võtmete emand*, kuid selle asemel, et luua uus ametikoht, leidsin, et siinsel juhul on loomulikum valida kirjeldust arvestav ja sihtkeeles olemasolev vaste, milleks on *peamajapidajanna* – inimene kellel on kõikjale ligipääs ehk võti iga ukse tarvis.

Seda kinnitab ka raamatu tõlkimata jäänud osas olev lõik: „*Selia's mother is the key-mistress of the palace, a woman with access.*” (Hale, Shannon 2003: 511).

2.2 Kõnekujundid

Eesti entsüklopeedia defineerib kõnekujundit järgnevalt: „kõnekujund, kõnefiguur, stiilivõte – sõnad või väljendid ebaharilikus suhestuses (võrdlus, epiteet) või ülekantud või piltlikus tähenduses (troobid)” (EE).

Tõlgitud tekstis esines mitmesuguseid kõnekujundeid. Tõlkeraskusi tekitasid neist võrdlused, metafoor, isikustamine ja sõnamäng.

2.2.1 Võrdlus ja metafoor

Siaa alapeatükki olen koondanud sellised tõlkeraskusi valmistanud laused, mille lähemal vaatlusel selgus, et nad kõik sisaldavad kas võrdlust või metafoori.

Peaaegu kõigi tõlkeraskusi tekitanud lausete ühiseks tunnuseks olid lähtetekstis esinevad sõnad *like* ja *as*. Siinsest valikust ei leidunud neid märksõnu vaid ühes lauses. Sõnad *like* ja *as* sellises kompositsioonis tähistavad kõnekujundi alaliiki, mille ingliskeelne nimetus on *simile*, ja mille definitsioon on Merriam-Websteri andmetel järgmine:

Figure of speech involving a comparison between two unlike entities. In a simile, unlike a metaphor, the resemblance is indicated by the words “like” or “as.” Similes in everyday speech reflect simple comparisons, as in “He eats like a bird” or “She is slow as molasses.” Similes in literature may be specific and direct or more lengthy and complex.

Oma töö kontekstis kasutan *simile* vastena võrdlust, sest nii teeb seda ka Katre Õim (2005: 1758), kes on uurinud eesti keeles leiduvaid kinnistunud võrdlusi.

Seega osutusid sõnu *like* ja *as* sisaldavad laused võrdlusega lauseteks ja lause, kus neid ei olnud, osutus metafooriga lauseks. „/.../ metafoori ja võrdluse ülesandeks on

pakkuda lugejale ootamatuid, üllatavaid seoseid, anda edasi autori suhtumist ja realiseerida kunstilisi kavatsusi” (Reinla, A. 1971: 25).

Küsimusele: „Mis on võrdlus?” annab Ingrid Sarv (1960: 6) vastuseks, et võrdlus on kõnele kujukust ja ilmekust andev kujund-kakslige, kus kõrvutatakse päristähendus (võrreldav) ja analoogiakujutelm (võrdlusalus), kasutades selleks võrdlussõnu, käändeid või mõnda muud viisi. Kahte nähtust lähendatakse nende ühiste omaduste ehk sarnasuste kõrvutamise teel.

Edaspidise selguse huvides ei kasuta ma oma töös eelmises definitsioonis leidunud mõisteid, vaid võrdluse süntaktilist struktuuri ja võrdlusosade kohta käivaid mõisteid, mis on toodud Katre Õimu doktoritöös (mis uurib küll eesti keeles kinnistunud võrdlusi, kuid milles toodud võrdluse osade nimetusi saan ka siin kasutada). Võrdlusel on kolm põhikomponenti: võrdlusobjekt, võrdlusalus ja võrdlusvahend. Õimu doktoritöös on igale neist toodud ka veel laiend, kuid oma töös ei näinud ma põhjust nii süvitsi minna, sest kasutan struktuuri vaid tõlkimise hõlbustamiseks. „Näiteks võrdluses *mokk kõver nagu mustlase tuleraud* on *mokk* võrdlusobjekt, *kõver* võrdlusalus, *mustlase tuleraud* võrdlusvahend /.../” (Õim, Katre 2003: 53).

Kadri Peebo järgi on võrdlusobjekt see, mida võrreldakse; võrdlusvahend see, millega võrreldakse; võrdlusalus see, mille alusel võrreldakse (Peebo, Kadri 1989: 120, viidatud Õim, Katre 2003: 52 kaudu).

Sihtkeeles on võrdluste kõige levinum struktuur seega järgmine: võrdlusobjekt – võrdlusalus – võrdlussidesõna – võrdlusvahend. Samuti mainib Õim, et need osad võivad paikneda ka hoopis teisiti (Õim, Katre 2003: 54) ja ka: „Kui võrdlusvahend välja arvata, võivad manifesteerimata jääda kõik ülejäänud võrdluse liikmed, kaasa arvatud võrdlussidesõna.” (Õim, Katre 1997: 21).

Toodud struktuuri ning Lehtsalu ja Liiv raamatu näidete varal püüdsin lahata ja tõlkida ka tõlkes esinenud võrdlusi. Struktuuriline võrdlusest arusaamine – kes on sarnane kellega ja mille alusel – aitas tõlkimisel valikuid teha, eriti just sobiva võrdlusaluse leidmise puhul, sest tihti on võrdlusalus see mis raskusi tekitab. Näiteks kui võrdlusaluseks on verb siis on raske leida verbi, mis sobiks nii võrdlusobjekti kui ka võrdlusvahendiga (Lehtsalu ja Liiv 1972: 85).

Peale tõlkeraskusi valmistanud lausetesse kuuluva kõnekujundi identifitseerimise annab toodud Merriam-Websteri definitsioon aluse, mille põhjal võrdlusi ingliskeelsest tekstist leida ja ära tunda. Raamatu autor kasutab stiilivõttena küllaltki palju võrdlusi, millest osad on keeles kindlaks kujunenud ning paljud autori omalooming. Autor kasutab nii lihtsaid ja lühikesi võrdlusi, näiteks „/.../ *worried by a high wind like candle flames.*” (Hale, Shannon 2003: 151), kui ka pikki ja kujundlikult keerukaid, näiteks: „*White Stone Palace stretched its walls like low wings and raised the head of its single high tower to the winter blue—so like a swan, the bird of mourning.*” (Hale, Shannon 2003: 46).

Lisaks mainitud kahele võrdlussidesõnale aitab inglise keeles võrdlusi ära tunda Harrise (2010) ülevaatlik tabel:

<i>x is like y</i>	<i>x is not like y</i>	<i>x is the same as y</i>
<i>x is more than y</i>	<i>x is less than y</i>	<i>x does y; so does z</i>
<i>x is similar to y</i>	<i>x resembles y</i>	<i>x is as y as z</i>
<i>x is y like z</i>	<i>x is more y than z</i>	<i>x is less y than z</i>

Näiteks võrdluse *face as sharp as a weapon* kohta kehtib *x is the same as y*. Sellisest skeemist on abi sõnastamisel, sest võrdluse kõrvutamisel lihtsa struktuuripildiga on sihtkeelse sõnastuse leidmine hõlpsam.

Võrdlussidesõnaks on ka eesti keeles sagedasti *kui* või *nagu* (*as* ja *like*) (Õim, Katre; 2003: 23), kuid nagu inglise keeles saab ka eesti keeles võrdlusi teistsugusel moel väljendada. Ingrid Sarvel on koostatud võrdluse alaliikide tabel ning samuti mainib ta, et väljendada saab ka oleva käände abil, sõnadega *viisil*, *kombel* jne (Sarv, Ingrid 1960: 7–8). See annab tõlkimiseks vabamad käed, sest alati ei ole võimalik võrdlust *kui* ja *nagu* abil edastada, isegi kui lähtetekstis on just neid sõnu kasutatud.

Toon siinkohal ära ka mõned üldisemad tõlketeooriad, millega arvestada kõnealuste kõnekujundite tõlkimisel.

Võrdluste tõlkimisel on oluline vahet teha keeles kindlaks kujunenud võrdluste ja üksikautorite loodud stiilivõtete vahel. Viimaste tõlkimine sõltub suurel määral võrdluse struktuurist, samuti ka kujundlikust väljendusviisist kummaski keeles (Lehtsalu ja Liiv 1972: 83). Nagu juba varem mainisin, kasutab tõlgitud raamatu autor mõlemat sorti võrdlusi ja raskusi tekkis just autori loodud võrdluste tõlkimisel. Sellistel puhkudel seadsin eesmärgiks säilitada autorile omane kujundlikkus väljendades seda siiski sihtkeelele võimalikult omase kujundlikkusega.

Sellega seostub Newmarki arvamus, kes peab võrdluste tõlkimist metafooride tõlkimisest lihtsamaks ja põhiliseks võrdluste tõlkimise raskuseks kultuuri ja sellest lähtuvat küsimust, kas parem on võrdlus sihtkeelde üle viia (*transfer*) või kohandada (*adapt*) sihtkeelele vastavalt (minu tõlge, Newmark 1981: 125). Antud töös on sihtkeelde üle viimisega vastavuses sõna-sõnaline tõlge ja kohandamisele vastab eesti keelele omasemate kujundlike väljendite leidmine. Samuti väidab Newmark, et „kõik tõlked peaksid olema „otsetõlked” ehk nii originaalilähedased kui võimalik” (*Ibid*: 138). Siia alla liigituvad siis järelikult ka võrdlused.

Riitta Oittinen kirjutab aga oma töös „*Translating for Children*”, et toosama ekvivalentsust puudutav arvamus, et tõlkijad ei tohiks mingil juhul originaali muuta on

ennastväärav ja ebareaalne lähenemine, mis ei arvesta lapse kui lugeja lugemiskogemusega. Ta toob näite pildiraamatust, mille pildid ja nende juurde kuuluv tekst ei moodusta tervikut. Oittineni arvates ei tohiks tõlkija seda ignoreerida, vaid peaks looma teksti, mis toimib sihtkeeles terviklikuna. Ta lisab, et see tuleb kasuks ka originaali autorile, sest lõppkokkuvõttes tekib tekst, mis on lugejale vastuvõetav (Oittinen, Riitta 2000: 163). Samuti toob ta välja teisi lastekirjanduse tõlkimisega seotud mõtteid, nagu näiteks teksti loetavus ja selle rütm valjusti ettelugemisel ja selle tähtsus laste keelelises arengus. Tõlkija peaks kõige sellega arvestama (Oittinen Riitta 2000: 34).

Olgugi, et konkreetse tõlke puhul on tegemist veidi vanematele lastele suunatud looga, tasuks siinkohal selliste nõuannetega siiski arvestada.

Seega, nagu ikka, on arvamusi seinast sein ja lõppotsus tuleb tõlkijal teha tekstist ja oskustest olenevalt. „Kõigil kultuuridel ja ühiskondadel, ükskõik mis ajal, on tõlkimisele omad kriteeriumid ja tavad. Millises ulatuses tõlkija nendega arvestab, on tõlkija (ja tõlke tellija) enda valik” (minu tõlge, Oittinen Riitta 2000: 10).

Käesoleva tõlke puhul olen minagi püüelnud kesktee poole – jääda truuks originaalile, kuid arvestada ka sihtkeelse lugejaga, see tähendab, et olen loetavuse huvides teinud mõningaid muudatusi.

Siinkohal toongi ära need tekstis esinenud võrdlused ja viimasena metafoori, mille puhul mul tõlkeraskusi tekkis. Iga näite juures olen toodud teooriatest lähtuvalt selgitanud, miks just lõpliku tõlkevaste kasuks otsustasin.

Alustuseks ühe võrdluse näide, millega probleeme ei tekkinud:

*As a little girl she had been prone to violent tantrums, notorious for turning all shades of pink and purple and for **kicking***

Väiksemana esines tal tihti ägedaid jonnihooget, mis olid kurikuulsad, sest ta läks näost lillaks ja roosaks ja

the floor like a landed fish.

viskles põrandal nagu kuivale
jäänud kala.

Sihtkeeles saab väga hästi samasugust mõtet väljendada, sest ka eesti keeles on vastav väljend kasutusel ja tuntud.

Olen võrdluse osad järgnevates näitelausestes märgistanud järgnevalt:

- **Tumedas kirjas** on võrdlusobjekt ja -vahend ehk teineteisega võrreldavad lauseosad.
- Alla olen jooninud võrdlusaluse ehk selle, mille alusel võrreldakse.
- Võrdlussidesõna olen jätnud eraldi tähistamata, sest selle tekstist ülesleidmise kohta tõin eelnevalt pikema selgituse.

Siiski ei ole ma igas lauses kõiki osi tervikuna ära märgistanud, mõnikord olen piirdunud näiteks nendega, mis sihtkeelde sõnastamisel kõige enam raskusi tekitasid.

Näidete juures oli kõige raskem sihtkeelse teksti sõnastamine, eelkõige seetõttu, et esinesid huvitavad ja originaalsed autoripoolsed seosed. Lisaks tekkis raskusi mõlemale poolele sobiva võrdlusaluse valimisel.

*/.../ felt her **seven-year-old world** tumble
like a **hatchling from a tree**.*

*/.../ tundis, kuidas ta seitsmeaastane
maailm kokku variseb nagu pesast
pudenenud linnupoja oma.*

Antud lause puhul ei leidnud ma ühist võrdlusalust olemasolevale võrdlusobjektile ja -vahendile. Seetõttu pidin veidi muutma võrdlusvahendit ja nii nihkus ka lause tähendus, kuigi kujundlikkust annab lause samamoodi edasi kui lähtekeelne lause.

Olen võrdluse edastamiseks leidnud kaks võimalust. Esimene neist on ülaltoodud tõlkevaste. Kuigi otseses mõttes ütleb võrdlus, et Ani maailm kukkus alla nagu linnupoeg puu otsast, ei saa sihtkeeles öelda, et maailm kukub alla, vaid pigem kukub või variseb kokku. Samamoodi ei saa ka linnupoega puu otsast kokku kukkumise või kokku varisemise teel alla kukutada, sest nii saaks linnupoeg esiteks inimesele iseloomuliku nõrkushoo ja teiseks oleks võrdluse koostamine väga keeruline. Seega ei saa samastada maailma kokku varisemist ja linnupoja puu otsast alla kukkumist, küll aga saab võrrelda linnupoja ja seitsmeaastase lapse maailma ja tuua nende ühiseks omaduseks selle kokkuvarisemise.

Teise võimalusena saaks omavahel võrrelda seitsmeaastast last, (kes on allolevas variandis tähistatud sõnaga *ta*), ja linnupoega. Tõlkevaste oleks seega: „/.../ tundis kuidas ta seitsmeaastane maailm kokku variseb nagu oleks ta pesast pudenenud linnupoeg”. Valiku tegemisel eelistasin varianti, mis rõhutab maailma kokku varisemist, sest see sündmus on teksti kontekstis oluline.

*He held his face there, and up close his expression was leering, inhuman, his face as sharp as a **weapon**, his breath the promise of ugly things.*

Kuid Ishta ei liikunud paigast. Lähedalt oli ta ilme irvitav, ebainimlik, lausa relvana lõikav, hingeõhk täis inetuid lubadusi.

Ülaltoodud võrdlust oleks sõna-sõnalt küll lihtne tõlkida, kuid sihtkeelne vaste – *nägu terav kui relv* – ei kõla hästi. Tõlkevaste sõltub sellest, kas on mõeldud näokuju, mis on nii kõhn, et kannataks relvaga võrdlemist või on pigem mõeldud näoilmet, mis on nii vaenulik, et seda rõhutatakse relvaga võrdlemise kaudu.

Kui võtta aluseks näo kõhnus, võiks võrdluse asendada sihtkeelse fraseologismiga: „nägu kui kitsejalg – kitsas, kõhn nägu” (Fraseoloogiasõnaraamat). See vaste aga ei sobiks kuidagi ülejäänud lausega, sest vaste tunduks kontekstis kohatuna. Ülejäänud lauses olevad omadused rõhutavad ju tegelase vaenulikkust ja ka sellel osal peaks see aspekt säilima.

Kui tähendus peitub hoopis vaenulikus näoilmes, võiks lauseosa tõlkida nii: *näoilme relvana lõikav*. Selleks, et mitte sõna *näoilme* korrata, olen lausesesse lisanud näoilmet iseloomustavate sõnade järele *lausa relvana lõikav*. Nii on muutunud küll iseloomustatav objekt, näo asemel on selleks nüüd näoilme, kuid võrdlus ja üldine stiil on ka sihttekstis olemas.

Silence hovered between them like a tired moth. Nende vahel püsis väsinud vaikus.

Selles võrdluses võrreldakse omavahel vaikust ja väsinud ööliblikat.

Sõna *moth* ei tähista mitte ainult koiliblikat (Festarti vaste), vaid ka ööliblikaid. Kui tahta anda võrdlusalusele *hõljus* veelgi täpsem võrdlusvahendiga sobiv vaste, võiks ööliblika asendada suruga (liblikad, kes hõljuvad õhus ühel kohal nagu koolibrid). Võrdluse variandid võiksid seega olla: „Nende vahel hõljus väsinud ööliblikana vaikus.” või „Nende vahel hõljus vaikus kui väsinud suru.”

Siinsel juhul ei tekkinud probleem mitte ühise sobiva võrdlusaluse leidmisel, vaid võrdlusobjekti ja -vahendi vahelise suhtlusega. Leian, et võrdluses eneses on vastuolu – väsinud liblikas (ükskõik, mis liiki), sätib end pigem kusagile puhkama. Keelelistest iseärasustest tulenevalt lähtekeelne tekst säärast mõttekäiku ei tekita, kuid sihtkeeles kõlab selline vastuolu ebaloomulikult. Otsustasin seega sihtkeeles võrdluse kaotada ja kandsin

ööliblika väsimuse üle vaikusele endale ning sain niiviisi teise kõnekujundi – nimelt isikustamise.

Kui metafoori võib sihtkeeles asendada võrdluse ehk teise kõnekujundiga (vt. Lehtsalu ja Liiv 1972: 81), siis miks mitte asendada ka võrdlust mõne muu kõnekujundiga, kui see kõlab paremini ja on keelele omasem, nagu siintoodud väsinud vaikus ka on.

*./.../ the aspens' hard little leaves shook in
the wind with a **noise like snapping
fingers.***

*./.../ haavapuu väikesed kanged lehed
värisesid tuules, tehes häält, mis
sarnanes sõrmenipsutamisele.*

Igal juhtumil ei olnud võrdluse struktuuri lihtne määrata ja seetõttu tuli vahel toetuda rohkem vaistule. Ka Katre Õim (2003: 56) mainib, et osadeks jagamine ja struktuuri kirjeldamine tekitab probleeme, sest alati ei ole võimalik määratleda, millise üksikosa juurde mingi sõna kuulub. Siinses võrdluses keskendusin lauseosale, mis on kindlalt võrdlus – *noise like snapping fingers* – ja ei hakanud pead murdma lause esimese poole kuuluvuse üle, kuigi esmamulje kohaselt kuulub ka see osa võrdlusesse. Siiski saab võrdlust väljendada samamoodi kui lähtetekstis, lisades selle lause lõppu. Siin on võrdlust väljendatud sõnaga *sarnaneb*.

*She missed the sound of bird words, and
the **feeling that came, like a cricket
leaping inside her chest, when she heard
and understood.***

Ta igatses linnusõnade kõla ning selle
kuulmise ja sellest arusaamisega
kaasnevat tunnet, mis pani ta südame
rinnus hõiskama.

Lause mõte seisneb selles, et linnusõnade kuulmine ja nendest arusaamine toob tegelasele rõõmu. Rõõmustamise osa on kirjeldatud võrdluse abil. Lause, kuhu võrdlus on otseselt üle võetuna sisse jäetud, võiks kõlada järgmiselt:

„Ta igatses linnusõnade kõla, selle kuulmise ja sellest arusaamisega kaasnevat tunnet, mis oli kui rinnus karglev kilk.”

Nagu näha, ei ole võimalikult originaalilähedane tõlkimine sihtkeele seisukohalt alati parim lahendus.

Lähtetekstis ei ole küll tegemist fraseologismiga, kuid lahenduse leidsin siiski vastavast tõlketeooriast.

Ideaalne fraseoloogilise ühendi tähenduse edasiandmise viis on tõlkimine ekvivalendi abil. Siiski on ekvivalentsete fraseologismide leidmine tõlkepraktikas piiratud. Seetõttu kasutatakse autori keele kujundlikkuse säilitamisel sageli sihtkeeles leiduvaid fraseologisme, mis on tähenduslikult funktsioonilt analoogilised tõlgitava ühendiga, põhinevad aga erinevail kujundel. (Lehtsalu ja Liiv 1972: 62–63)

Antud võrdluse tähendusega ehk rõõmustamisega haakub sihtkeelne fraseologism „süda hõiskab (rinnus sees)”, mis tähendab „keegi tunneb väga suurt rõõmu, on õnnelik” (Fraseoloogiasõnaraamat). Mõtte väljendamiseks asendasin võrdluse fraseologismiga.

*There was a sound like **bones rubbing together** as the mare's hoof just scraped the post.*

Mära kabi riivas posti ja kostus kondiraginale sarnanev hää.

Siinne võrdlus osutus tõlkimisel kõige keerulisemaks. Probleemiks on võrdlusvahend, milleks on *bones rubbing together*. Silme ette kerkib pilt kahest luust mida keegi ajaviiteks üksteise vastu hõõrub nagu puuokstega tuld tehes, kuid sellest on asi kaugel. Tekib küsimus, mida täpselt on tahetud öelda. Ilmselt on tahetud jätta muljet halvaendelisusest. Sihtkeeles võiks seda edasi anda kontide ragisemine, mis tekitab lähtetekstis olevat

õõvastust. Tõlkevastes on võrdlus muutunud. See ei seostu enam nii tugevalt sellega et kabi riivab posti, sest siis ei tohiks loogiliselt kontide ragisemist kosta. Toodud tõlkevaste kujul saab aga raginat käsitleda halva endena järgnevatele sündmustele.

But now, for the first time, she also felt a yearning like the beginnings of a yawn arching in her chest to have that separation and to become, finally, who she would be.

Kuid nüüd tundis ta esmakordselt ka **igatsust – tunnet**, mis paisus rinnus nagu algav haigutus – lahkuda ja saada lõpuks selleks, kelleks ta pidi saama.

Siinsel juhul on õnnestunud võrdlus säilitada võrdlusobjekti kordamise teel. Igatsus on see, mis paisub, kuid kuna sõnastus: *tundis paisuvat igatsust nagu rinnus algavat haigutust* ei ole hea lahendus, tuli väljenduda teistmoodi. Seetõttu lisasingi igatsust kategoriseeriva sõna *tunnet* ja muutsin ka selle võrdlusobjektiks. Nii säilib igatsuse võrdlemisobjektiks olemine kategoriseeriva sõna lisamise kaudu.

Samuti õnnestus leida tegusõnaline võrdlusalus, mis sobib nii võrdlusobjekti kui -vahendiga. Sõna *arch* tähendab *kaarduma, võlvuma*, kuid see ei sobi igatsusega. Küll aga sobib igatsust iseloomustav tegusõna *paisuma* ka algava haigutuse tundega.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et seitsmest raskusi valmistanud võrdlusega lausest õnnestus võrdlus säilitada viiel korral. Siiski tuli igäühes neist teha mõningaid muudatusi. Võrdluse kaotas kahel korral. Nendel juhtudel andsin mõtet edasi teist liiki kõnekujundi ja fraseologismi abil. Üldiselt õnnestus autori kujundlikku stiili säilitada.

Viimasena toon ära kõnekujundi, mis osutus metafooriks.

Metafoore, nagu ka võrdlusi, on kahte liiki – ühed on keeles kindlaks kujunenud väljendusvahendid ja teised üksikautorite poolt loodud stiilivahendid, mis luuakse ja on mõistetavad ainult konkreetse teose piires (Lehtsalu ja Liiv 1972: 72). Siinse metafoori puhul on tegemist viimasega.

*Ani sat in a chair, gazing at his still face,
and felt again like the little girl who had
watched her aunt walk away into the
purple horizon, **her chest an abandoned
snail shell.***

Ani istus tugitoolis, pilk üksisilmi isa
liikumatul näol ja tundis end taas kui
väike tüdruk, kes vaatab, kuidas ta tädi
purpursel horisondi poole sammub ning
**kelle rinnus valitseb samasugune
kõle tühjus, nagu mahajäetud
teokarbis.**

Kõige lihtsamini saab metafoori ja võrdlust eristada selle järgi, et metafooris puudub võrdlussidesõna. Entsüklopeedia *Columbia Encyclopedia, Sixth Edition* toob selle väite kohta hea skeemi:

Simile: A is like B

Metaphor: A is B

Lahtiseletatult tähendab *A is B* seda, et: „Metafoor paneb võrdlusmärgi erinevate nähtuste, näiteks elukevade ja kevade vahele, ehkki kevad jääb kevadeks ja noorus nooruseks” (Lange, Anne 2008: 44). Antud näitelause puhul on võrdusmärk A ehk *chest* ja B ehk *abandoned snail shell* vahel. Üks ei ole teisega sarnane nagu võrdluses, vaid esimene ongi teine.

Lehtsalu ja Liiv on teiste seas toonud metafoori tõlkimise võimalusteks metafoori tõlkimise kas teise kõnekujundi või metafoori aluseks oleva kujundi ülekande abil (Lehtsalu ja Liiv 1972: 80-81).

Siintoodud metafoori tõlkimisel on peamiselt kasutatud strateegiaid, mille võtavad hästi kokku järgnevad tsitaadid:

Erinevalt keeles kindlaks kujunenud metafooridest on originaalsete metafooride puhul peamiseks tõlkimisviisiks metafoori aluseks oleva kujundi ülekandmine sõnasõnalise tõlke abil. Selle tõlkimisviisi võimalikkus originaalsete metafooride puhul on seletatav asjaoluga, et ühekordselt loodud metafoorid peavad põhinema küllalt hõlpsasti mõistetaval seosel põhi- ja ülekantud tähenduse vahel, sest nende mõistmist ei soodusta, nagu kindlaks kujunenud väljendite puhul, keeles juba välja kujunenud traditsioonid. (Lehtsalu ja Liiv 1972: 80)

„Tõlke ladususe huvides on mõnikord otstarbekohane asendada metafoori mõne teise kõnekujundiga. Tõlkimisel inglise keelest eesti keelde annab sageli häid tulemusi metafoori asendamine võrdlusega” (Lehtsalu ja Liiv 1972: 81).

Kokkuvõtvalt võiks siinse metafoori tõlkimisel kasutatud strateegia kõlada järgmiselt: üldiselt sõnasõnalise tõlke muudavad sihtkeeles ladusamaks sissetoodud võrdlus ja veidi erinev lause ülesehitus. Leian, et sellist kombinatsiooni kasutades on õnnestunud säilitada lause kujundlikkus ja mõte ka sihtkeeles.

2.2.2 Isikustamine

Järgmiseks tekstis raskusi tekitanud kõnekujundiks oli isikustamine ehk personifikatsioon. Võrreldes võrdluse kasutamisega esines seda tekstis vähem. Siia olen toonud kolm tõlkelt keerukamat näidet. Isikustamise definitsioon kõlab järgnevalt: „personifikatsioon – loodusnähtustele, esemetele või abstraktsetele mõistetele elusolendi

(harilikult inimese) omaduste ja tegevuse omistamine, isikustamine. Personifikatsioon on metafoori alaliik” (EKSS).

Kõigi kolme lause puhul osutus raskeimaks ülesandeks sõnastamine.

*Spring shrugged off its late snows and
early pollen and settled into warmth,
keen for summer.*

Kevad raputas endalt viimsed lumed ja
varajase õietolmu ning innukalt suve
oodates rõivastas end soojusega.

Lauses on kevadele kui aastaajale omistatud inimesele iseloomulikud tegevused nagu enda raputamine ja rõivastamine ning millegi innukas ootamine. Sõnastamisel vajab ainsana sihtkeelele omasemaks muutmist sõna *settle*, sest sõna-sõnalised vasted *sisse seadma* ja *kohandama* (Festart) ei anna edasi teksti mõtet. Seetõttu valisin *settle* vasteks *rõivastama*.

*The night was cool. The day world was
summer, but the night still dipped its ladle
into the well of spring air.*

Õö oli jahe. Päeval valitses maailmas
suvi, kuid öö kastis end endiselt
kevadõhu allikasse.

Sarnaselt eelmisele näitele on ka siin lauses isikustamise objektiks ajaline nähtus, milleks on seekord öö. Tõin ära ka näitelausele eelneva lause, sest selles sisaldub isikustamisele oluline iseloomustus – jahedus.

Olen veidi muutnud isikustatud objektile ehk ööle omistatud tegevust. Lähtetekstis kastab öö kevadõhu allikasse oma kulbi või kopsiku, mis annab kaudselt edasi allikast joomist. Sihtkeeles olen selle asendanud kujutluspildiga, kuidas öö iseennast kevadõhu allikasse kastab. Lähtetekstil on voolavus, mida selline sihtkeelne lause annab paremini edasi kui kohmakas kopsiku allikasse kastmine.

Teine võimalus oleks tõlkida, kasutades allikast joomise otsekirjeldust ja jättes abivahendi (kopsiku) taas välja: „Öö oli jahe. Päeval valitses maailmas suvi, kuid öö ammutas sõõme veel kevadõhu allikast.” Selline versioon säilitaks algset kujutluspilti paremini, kulp oleks lihtsalt asendatud sõõmudega. Siiski tundub ka see variant kohmakas ja nii otsustasin siiski esimese variandi kasuks.

*She concentrated on forming the images
and sensations of her Kildenreean life into
a body, and in her mind burying that
body, peacefully, next to her father's tomb
in the soft summer earth.*

Oma kujutluses vormis ta oma
Kildenree elu mälestused ja tunded
ihuks ning mattis selle siis rahus isa
hauakambri kõrvale pehmesse
suvemulda.

Kolmandas isikustamist sisaldavas lauses on abstraktsetele nähtustele, ehk mälestustele ja tunnetele, omistatud elusolendi vorm ehk keha. See, et elusolendiks on inimene, tuleb kaudselt välja sellest, et tegelane mattis maha nii-öelda osakese iseendast.

Tõlkes olen lauses ettepoole toonud *in her mind*, mille tõlkevasteks olen andnud *oma kujutluses* ja välja on jäänud tegevusele keskendumise osa ehk *she concentrated*. Sellest lähtuvalt on lause sihtkeeles saanud veidi teistsuguse kuju, kuid mõte on õnnestunud edasi anda.

2.2.3 Sõnamäng

Viimaseks kõnekujundist pähkliks osutus tekstis leiduva sõnamängu tõlkimine. Aru saada, et tegemist on sõnamänguga, oli lihtne, sest see on sõnamängu sisaldavas lauses ka välja öeldud. Eesmärgiks võtsin sõnamängu säilitamise.

*Do you not think, Crown Princess, that it is inappropriate for a princess to ride a stallion? Should you not ride a nice, gentle mare or gelding? Are you not afraid that you will **break your crown?***

The key-mistress turned to her daughter.

*“That was a pun, dear. **Break your crown.**”*

Kroonprintsess, kas te ei arva, et printsessil on sobimatu tākuga ratsutada? Kas te ei peaks ratsutama kena leebe mära või ruunaga? Kas te ei karda, et tākuga ratsutamine on teie jaoks liiga kaelamurdev ülesanne?”

Peamajapidajanna pöördus oma tütre poole. „Ma mõtlen seda sõna-sõnalt, kullake.”

Pun ehk sõnamäng on: „mitmetähenduslikel või samakujulistel, kuid eritähenduslikel sõnadel rajanev naljatlev, vaimukas väljendusmäng” (EKSS). Antud juhul on samakujuliseks, kuid kahte tähendust omavaks sõnaks *crown*. Siinses kontekstis on üheks tähenduseks „*the topmost part of the skull or head*” (Merriam-Webster) ehk *kroon*, mis tähistab siis kas raha, hamba, puu või pea ülemist osa, millest siin on siis tegemist viimasega. Teiseks tähenduseks on: „valitseja võimu tähistav kullast (või hõbedast) ja kalliskivide ning pärlitega kaunistatud võrukujuline sakkidega peaehe” (EKSS). Seega on tegemist nii pea ülaosa kui ka peaehtega ning nagu näha, saab mõlemaid tähendusi väljendada nii lähte- kui ka sihtkeeles kasutades sama sõna. Lisaks nendele on sõnal kroon veel mitmeid erinevaid tähendusi ning lugeja võib lähteteksti lugedes näha ka metonüümiat, kus kroonitud pea tähistab printsessi isikut. Tõlkimisel on väga raske sellist mitmetähenduslikkust edastada ja tahes tahtmata peab valima, milliseid tähendusi teistest selgemalt edastada. Olenevalt tähenduse eelistusest saab luua eri versioone. Toon mõned võimalikud näited.

Üheks võimalikuks tõlkevariandiks sõnaga *kroon* võiks olla: „Kas te ei karda, et kaotate pea ja krooni? Peamajapidajanna pöördus oma tütre poole. „See oli sõnamäng, kullake. Kroonitud pead kaotama.”

Sõna *break* vaste on *murdma*, kuid asendasin selle sõnaga *kaotama*, sest nii saab moodustada sihtkeeles esineva fraseologismi „pead kaotama”. Sellisel juhul säiliks sõnamäng, kuid muutuks tähendus. Nii oleks krooni kaotusele väga otsene vihje ja lugejale võib jääda mulje, et looma metsikuks muutumisel või suurel kiirusel ratsutamisel lendab kroon peast (lugejale pole siia maani siiski kirjeldatud kas tegelane kannab igapäevaselt krooni või mitte). Ka tekiks veel üks uus mõte, sest „pead kaotama” tähendab nii „kaotama võimet kainelt otsustada; enesekontrolli kaotama” kui ka „kellesegi (meeletult) armuma, kiinduma” (EKSS). Fraseoloogiasõnaraamat annab veel üheks vasteks „hukkuma, otsa saama”. Seega esimese variandi kohaselt peaks otsene situatsioon olema selline, et mingil põhjusel täku metsikuks muutumisel kaotab tegelane pea ehk satub paanikasse ja kaotab selle käigus peast krooni. Teise variandi kohaselt võiks lause pool tähendada hukkumist, kuid sellest tähendusest arusaamine võib levinuma paanikasse sattumise tähenduse varju jääda.

Teine püüe sõnamängu tõlkida näeb välja selline:

„Kas te ei peaks ratsutama kena leebe mära või ruunaga? Kas te ei karda, et murrate oma kroonitud peanupu?” Peamajapidajanna pöördus oma tütre poole. „See oli sõnamäng, kullake. Kroonitud peanuppu murdma.”

Kuna sellist väljendit nagu *kroonitud peanuppu murdma* sihtkeeles ei esine, on tegemist sõna-sõnalise tõlkega, mis tahab teksti mõtet edastada piltlikult, kuid keelele mitteomasel moel. Samuti on eesti keeles sõnastusel „pead murdma” hoopis teine tähendus. Tegemist on fraseologismiga, mis EKSS-i andmetel tähendab: „pingsalt millegi kallal juurdlema, mõtlema; midagi (visalt) lahendada või ära mõistatada püüdma”.

Mis siis aga ikkagi on tegelikult siin *break your crown* all mõeldud? Mina kui lugeja ja tõlkija sain väljendi tähendusest aru järgnevalt.

Tegelase kõige selgem väide on, et ratsutades loomaga, kes ei pruugi olla piisavalt taltsas, võib peategelane õnnetusse sattuda ja selle tagajärjel pea lõhki lüüa või ka surma saada. Varjatud vihjena näen siin viidet (viitaja arvates) ebasobivale käitumisele, mis põhineb nii iseteadlikkusele ratsu valimisel kui ka loomalausuja kuulujuttudele.

Tõlkeprobleemiks kujunebki lõpuks sõnamängule üks-ühese vaste puudumine, sest sõnaga *kroon* neid mõtteid väljendada ei õnnestunud. Tõlkevasteks tuleks seega leida midagi, mis väljendab äsja lahtiseletatud sõnamängu mõtet.

Eesti keeles on fraseologism „kaela murdma” ja sellel on kaks tähendust: „(elu)ohtlik, ohtlikult raske ning piltlikult erakordselt keeruline, raske või riskantne” (EKSS). Mõlemaid tähendusi võib näha järgnevas tõlkevariandis:

„Kas te ei peaks ratsutama kena leebe mära või ruunaga? Kas te ei karda, et täkuga ratsutamine on teie jaoks liiga kaelamurdev ülesanne?” Peamajapidajanna pöördus oma tütre poole. „Ma mõtlen seda sõna-sõnalt, kullake.”

Siin on õnnestunud algtähendustest säilitada üks, ratsutamise eluohtlik pool, mis tuleb välja tegelase ütlusest, et ta mõtleb kaela murdmist sõna-sõnalt.

Kokkuvõtvalt peab tunnistama, et sõnamängu ei õnnestunud säilitada kasutades lähtetekstiga sama sõna, kuigi sõna tähendusi vaadates tundus, et see on võimalik. Siiski õnnestus edasi anda vähemalt üks, kõige selgemini avaldunud sõnamängu taga peituv mõte.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli tõlkida eesti keelde Ameerika kirjaniku Shannon Hale'i raamatu „*The Goose Girl*” kolm esimest peatükki. Sellega kaasnes tõlkeanalüüs, mis keskendus tõlkimisel tekkinud probleemide lahendamisele.

Tõlkeanalüüs jagunes kaheks suuremaks alapeatükiks. Analüüsi esimene peatükk andis ülevaate tekstis esinenud probleemsetest sõnadest ja väljenditest ja nende võimalikest tõlkelahendustest. Peatükis käsitletud väljendid jagunesid inimkehaga ja ajaga seotud väljenditeks ning üleloomulike võimete ja nähtustega seotud väljenditeks. Sõnad muutis probleemseks tõlkevaste puudumine.

Analüüsist selgus, et alati ei ole mõtet võimalik sihttekstis sõna-sõnalise tõlkega edastada, vaid tuleb valida sihttekstis paremini töötav sõna või väljend. Samas, mõnel teisel juhul on just sõna-sõnaline vaste konteksti kõige sobivam. Sobivus oleneb tihti sellest, mismoodi sihtkeele kultuuris lähteteksti mõtet väljendatakse.

Analüüsi teine peatükk keskendus tekstis esinenud ja tõlkimise seisukohalt keeruliseks osutunud kõnekujunditele, milleks olid võrdlus, metafoor, isikustamine ja sõnamäng. Kõik näited osutusid autori loodud originaalseteks stiilivõteteks.

Võrdluse alapunktis tulid vaatluse alla nii mõned levinumad tõlketeooriad kui ka võrdluse struktuur, mis mõlemad aitasid kaasa tõlkevastete leidmisele, lause sõnastamisele ja ülesehitusele. Võrdluste puhul oli eesmärgiks pigem teksti kujundlikkuse, kui täpse võrdluse vormi edastamine. Analüüsist selgus, et mõningate muudatuste abil õnnestus võrdlus viiel korral seitsmest säilitada, ülejäänud kahel korral oli tegemist võrdluse asendamisega originaalteksti autori kujundlikku stiili edasiandva kõnekujundi ja fraseologismiga.

Metafoori üle arutlevas lõigus tõin välja metafoori tõlkimisel kasuks tulnud tõlkestrateegiad ja nende varal tehtud tõlke.

Samuti esines lähtetekstis mõnel korral isikustamist ja korra ka sõnamängu. Mõlema kõnekujundi alaliigi puhul olen toonud välja võimalikud tõlkevariandid ja põhjendanud lõpliku vaste valikut. Sõnamängu analüüsist selgus, et vaatamata sõnamängu aluseks oleva sõna samadele tähendustele mõlemas keeles, muudavad põhisõnaga kaasnevad sõnad mõtte eri keeltes erinevaks. Seetõttu ei olnud magistritöös võimalik sõnamängu edastada sihtkeeles kasutatud sõnadega. Lahenduse tõi mõtte edastamine sihtkeelele omasel moel.

Kokkuvõttes võib öelda, et magistritöös tekitasid probleeme ilukirjandusele iseloomulikud stiilivõtted ja ilmekust lisavad sõnad ja väljendid. Selgus, et nii mõnigi kord tuli teksti mõtte edasiandmisel teksti omapärast sõnastust edastada veidi muutunud kujul.

KASUTATUD KIRJANDUS

Esmased allikad:

Hale, Shannon. 2003. *The Goose Girl. The Books of Bayern I*. London: Bloomsbury Publishing.

Teisesed allikad:

Columbia Encyclopedia, Sixth Edition. Saadaval

<http://www.infoplease.com/encyclopedia/entertainment/metaphor.html>, vaadatud

01.05.14.

EE = Eesti entsüklopeedia. Saadaval: <http://entsyklopeedia.ee/>, vaadatud 1.05.14.

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. 2009. Toimetanud Leemets, Margit; Tiits, Mai; Valdre,

Tiia; Veskis, Leidi; Viks, Ülle; Voll, Piret. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Saadaval

<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>, vaadatud 1.05.14.

ELK = Eesti lastekirjanduse keskus. 2014. Lastekirjanduse aastanimestik 2010 ja 2011.

Saadaval http://www.elk.ee/?page_id=917, vaadatud 17.05.2014

EOY = Maailma linnunimede andmebaas – Eesti ornitoloogiaühing. Saadaval

<http://www.eoy.ee/birdnames/>, vaadatud 1.05.14.

Festart = Festarti sõnaraamat: Inglise-eesti / eesti-inglise sõnaraamat versioon 2010 PRO.

Saadaval <http://www.festart.ee/est/tarkvara/tooted.html>, vaadatud 1.05.14.

Fraseoloogiasõnaraamat. 2000. Õim, Asta. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Saadaval

<http://www.eki.ee/dict/fraseoloogia/>, vaadatud 1.05.14.

Gaiman, Neil. 2013. Let children read the books they love. *The Guardian*, 14. oktoober

2013. Saadaval <http://www.theguardian.com/books/2013/oct/14/neil-gaiman-children-books-reading-lecture>, vaadatud 06.05.2014

Harris, Robert A. 2010. A Handbook of Rhetorical Devices. Saadaval

<http://www.virtualsalt.com/rhetoric4.htm>, vaadatud 01.05.14.

Kaldmaa, Kätlin. 2011. Laste ja noortekirjandus 2010. *Haridus* nr 2: 13-16.

Kaldmaa, Kätlin. 2012. „Sellepärast siis puuksutataksegi”. Tõlkekirjandus lastele ja noortele 2012. Autori isiklikud ettekande märkmed.

Kumberg, Krista. 2014a.

„Päriselust eemal”: Tõlkekirjandus lastele 2011. Saadaval

http://www.elk.ee/?page_id=2665, vaadatud 17.05.2014

Kumberg, Krista. 2014b.

„Seest suurem kui pealt paistab”: tõlkekirjandus lastele aastal 2013. Saadaval

http://www.elk.ee/?page_id=9527, vaadatud 17.05.2014

Lange, Anne. 2008. *Tõlkimise aabits*. Tallinn: Valgus.

Lehtsalu, Urve, ja Liiv, Gustav. 1972. *Ilukirjanduse tõlkimisest*. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, inglise keele kateeder.

Merriam-Webster Online Dictionary. Saadaval <http://www.merriam-webster.com/>, vaadatud 1.05.14.

NASA Space Place: Constellations.

Saadaval <http://spaceplace.nasa.gov/review/dr-marc-space/constellations.html>, vaadatud 1.05.14.

Newmark, Peter. 1981. *Approaches to translation*. Oxford [etc.]: Pergamon Press.

Oittinen, Riitta. 2000. *Translating for Children*. New York: Garland Publishing.

Palm, Jaanika. 2014. ERR raadiouudised.

Saadaval <http://uudised.err.ee/v/eesti/26ca79b4-e272-4c3b-b9b0-306cfd673d5a>, vaadatud 17.05.2014

Peebo, Kadri. 1989. Natuke regivärsist ja mõnda, mis seal sees. *Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed*. Uurimusi XII. Jakob HURda 150. sünniaastapäevaks. Tallinn: Eesti Raamat, 119–136.

Reinla, Astrid. 1971. Võrdlusest ja metafoorist eesti uusimas lüürikas: kursusetöö. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, eesti kirjanduse ja rahvaluule kateeder.

Sarv, Ingrid. 1960. Rahvapärane võrdlus kui kõnekäänu eriliik. Tartu: Tartu Riiklik
Ülikool.

Squeetus.com: How the book started. Saadaval aadressil

http://www.squeetus.com/stage/goose_start.html, vaadatud 17.05.2014

Thefreedictionary, saadaval <http://www.thefreedictionary.com/>, vaadatud 1.05.14.

Urbandictionary, saadaval <http://www.urbandictionary.com/>, vaadatud 1.05.14.

Wikipedia = Wikipedia The Free Encyclopedia. 2014. „*The Goose Girl*”. Saadaval

[http://en.wikipedia.org/wiki/The_Goose_Girl_\(novel\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_Goose_Girl_(novel)), vaadatud 06.05.2014

Õim, Katre. 1997. Eesti võrdluste struktuur. Tartu: Tartu Ülikool, eesti keele õppetool.

Õim Katre. 2003. Võrdluste struktuurist ja kujundisemantikast. Tartu: Eesti
Kirjandusmuuseum, folkloristika osakond, Eesti Kultuuriloo ja Folkloristika
Keskus.

Õim, Katre. 2005. Metafoori mõistmise mudelid: kategoriseerimine vs. võrdlemine,

Akadeemia, nr 8: 1751–1771. Saadaval

<http://digar.nlib.ee/digar/show/?id=104090>, vaadatud 1.05.14.

SUMMARY

Hanna Kitt

Shannon Hale'i teose „The Goose Girl” kolme esimese peatüki tõlge ja tõlke analüüs

Translation of the First Three Chapters of the Novel “The Goose Girl” by Shannon Hale and Analysis of the Translation

Master’s thesis

2014

85 pages

The aim of this Master’s thesis was to translate three chapters from the book „The Goose Girl” by the American writer Shannon Hale. The translation is accompanied by the analysis which examines the problems that occurred during the process and provides possible solutions for them.

The analysis is divided into two parts. The first chapter of the analysis deals with problematic words and phrases and offers possible solutions to the mentioned problems.

It became evident from the analysis that it is not always possible to transfer the meaning into the target text by using exactly the same words that occur in the source text and it is better to find a word or phrase that functions in the target language. On the other hand, there were instances when exact word-for-word translation was the best option. Often the suitability of the word-for-word translation is determined by how something is expressed in the culture of the target language.

The second chapter of the analysis focuses on figures of speech which were difficult to translate. They include a metaphor and a pun, some similes and personifications. The author’s original way of writing has remained in the centre of all examples provided.

Similes were approached by taking a look at some translation theories and the structure of a simile. Both viewpoints were helpful in finding a better translation equivalent, wording and structure for the sentences. The first aim in translating a simile was to retain the figurative essence while preserving its shape was of secondary importance. It became apparent that it is possible to preserve a simile by making only a few small changes – that was the case in five cases out of seven. On the other two cases the simile was replaced with a figure of speech and with a phraseological expression.

In translating metaphors I demonstrated the use of different translation strategies.

There were three instances of personification and one pun that presented difficulties. I have listed the possible translation equivalents and reasons for choosing the equivalent used in the target text. The analysis of pun translation resulted in realising that despite the fact that a pun-word has the same meaning in both languages, it is not possible to rely on the meaning simply by using the same pun-word in the target text: Accompanying words often provide additional meaning. Therefore it was not possible to transfer the pun into target language word-for-word. The solution was found in transforming the meaning in a way that is characteristic of the target language.

It can be concluded that most of the problems occurred due to the style and expressive words and phrases that characterize fiction. It became clear that in order to

retain the meaning of an expressive text, it is often necessary to incorporate a few small changes.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Hanna Kitt _____
(*autori nimi*)
(sünnikuupäev: _____ 07. oktoober 1984 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
SHANNON HALE'I TEOSE „THE GOOSE GIRL” KOLME ESIMESE PEATÜKI

TÕLGE JA TÕLKE ANALÜÜS _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Krista Kallis _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ Hanna Kitt _____ „19.“ mai..... 2014